

سفرنامهٔ ما هوان

سرشناسه: میلز، جان ویویان گاتلیب، ۱۹۸۷-۱۸۸۷ م. (Mills, J. V. G.) John Vivian Gottlieb
عنوان و نام پدیدآور: سفرنامه ماهوان: شگفتی‌های راه ابریشم از چین تا ایران؛ از روی نسخه
فنگ چنگ- چون/چی.وی.جی.میلز؛ ترجمه سعید کریم‌پور.
مشخصات نشر: تهران: ققنوس، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص.: مصور.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۸-۰۷۰-۶
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: آسیای جنوب شرقی - سیر و سیاحت
شناسه افزوده: کریم‌پور، سعید، ۱۳۵۸ -، مترجم
شناسه افزوده: فنگ، چنگجون، ۱۸۸۷-۱۹۴۶ م.
شناسه افزوده: Feng, Chengjun
رده‌بندی کنگره: ۷۱۳۹۲ س ۷ / م ۹ / DS ۵۰۸/۲
رده‌بندی دیویی: ۹۱۵/۹
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۳۸۱۹۵۸

瀛涯勝覽

سفر نامہ ماہوان

شگفتی های راه ابریشم از چین تا ایران

از روی نسخه فنک چنگ - چون

جی.وی.جی. میلز

ترجمہ سعید کریم پور

این کتاب ترجمه بخشی است از:

Ma Huan

Ying-Yai Sheng-Lan

'The Overall Survey of the Ocean's Shores'

J. V. G. Mills

Cambridge University Press, 1970

انتشارات ققنوس

تهران، خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری،

شماره ۱۱۱، تلفن ۴۰ ۸۶ ۴۰ ۶۶

* * *

بی.بی.وی. بی.بی.میلز

سفرنامه ما هوان

ترجمه سعید کریم پور

چاپ اول

۵۵۰ نسخه

۱۳۹۳

چاپ ترانه

حق چاپ محفوظ است.

شابک: ۶-۰۷۰-۲۷۸-۶۰۰-۹۷۸

ISBN: 978 - 600 - 278 - 070 - 6

www.qoqnoos.ir

Printed in Iran

۲۱۰۰۰ تومان

فهرست

۹	مقدمه مترجم
۳۳	پیشگفتار
۳۷	نکات ویرایشی
۴۵	مقدمه ویراستار
۵۱	۱. جنگ هو و سفرهایش
۵۱	الف) سرگذشت جنگ هو
۵۴	ب) خلاصه‌ای از سفرها
۵۷	ج) اولین سفر (۱۴۰۵-۱۴۰۷)
۵۹	د) دومین سفر (۱۴۰۷-۱۴۰۹)
۵۹	ه) سومین سفر (۱۴۰۹-۱۴۱۱)
۶۱	و) چهارمین سفر (۱۴۱۳-۱۴۱۵)
۶۱	ز) پنجمین سفر (۱۴۱۷-۱۴۱۹)
۶۲	ح) ششمین سفر (۱۴۲۱-۱۴۲۲)
۶۳	ط) هفتمین سفر (۱۴۳۱-۱۴۳۳)
۶۹	ی) اماکن مورد بازدید جنگ هو
۷۳	ک) مسیرهای حرکت جنگ هو
۸۱	ل) کشتی‌های جنگ هو
۸۵	م) افراد

۸۷ بازنگری
۸۹ ۲. ما هوان و کتاب او
۸۹ الف) زندگی ما هوان
۹۳ ب) نسخه‌های موجود از کتاب ینگ-بای شنگ-لان
۹۸ ج) کتاب ینگ-بای شنگ-لان
۹۸ ۱. محتوا
۱۰۳ ۲. اهمیت اثر
۱۱۸ د) سایر منابع همعصر

بررسی کلی سواحل اقیانوس

۱۳۷ مقدمه ما هوان (سال ۱۴۱۶م/۸۱۹ ه.ق)
۱۴۱ مقدمه ما چینگ (سال ۱۴۴۴م/۸۴۷ ه.ق)
۱۴۵ شعر یادبود سفر
۱۴۹ نام کشورهای خارجی
۱۵۱ بررسی کلی سواحل اقیانوس، با حواشی و تعلیقات
۱۵۱ کشور شهر «چان» [چامپا، ویتنام مرکزی]
۱۶۲ کشور چائو-وا [جاوه]
۱۷۷ کشور لنگرگاه قدیمی [پالمبانگ]
۱۸۳ کشور هسین لو [سیام، تایلند]
۱۹۰ کشور مان-لا-چیا [مالاکا]
۱۹۸ کشور یا-لو [آرو، دلی]
۱۹۹ کشور سو-من-تا-لا [سمودرا، لهوسوماوه]
۲۰۷ کشور لی-تای [لیده، میوریودو]
۲۰۷ کشور نان-پشو-لی [لامبری-آتجه]
۲۰۹ کشور هسی-لان [سیلان]
۲۰۹ کشور مردمان برهنه [جزایر نیکوبار و آندامان]

- ۲۱۶.....کشور کو-لان کوچک [کویلون]
- ۲۱۸.....کشور کو-چیه [کوچین]
- ۲۲۴.....کشور کو-لی [کالیکوت]
- ۲۳۵.....کشور کوه‌های لیو [جزایر مالدیو و لاکادیو]
- ۲۴۱.....کشور تسو-فا-اره [ظفار]
- ۲۴۴.....کشور آ-تن [عدن]
- ۲۵۰.....کشور پنگ-کو-لا [بنگال]
- ۲۵۷.....کشور هو-لو-مو-سو [هرمز]
- ۲۶۶.....کشور مکعب آسمانی [مکه]
- ۲۷۳.....تکمله کو پشو مربوط به سال ۱۴۵۱ میلادی (?)
- ۲۷۷.....کتابنامه
- ۲۹۱.....نمایه
- ۲۹۷.....تصاویر

志之所著而尤有大可奇怪者於是米德
各國人物之醜美壤俗之異殊與夫土產
之別疆域之制編次成帙名曰瀛涯勝覽
俾屬目者於一頌之頃諸番事實悉得其
要而尤見夫

聖朝治化所及實非前代之可比也自愧愚昧
一介微氓辛陪使節與斯勝覽誠千載之
下一奇遇馮顧早失經訓才學荒疎措意
遺詞不能文飾但直書其事而已君子觀

صفحه‌ای از قدیمی‌ترین نسخه موجود از سفرنامه ما هوان

(چاپ چوب متعلق به اوایل قرن هفدهم میلادی).

مقدمه مترجم

سفرنامه ما هوان، که ترجمه فارسی آن اکنون برای نخستین بار در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد، یکی از مهم‌ترین منابع تاریخی برای مطالعه شرایط فرهنگی و اجتماعی آسیای جنوبی در قرون وسطی و از جمله اسناد کهن چینی در زمینه روابط تاریخی چین و ایران است. این کتاب ارزشمند در سده پانزدهم میلادی طی یکی از بزرگ‌ترین سفرهای رسمی دریایی تاریخ چین به رشته تحریر درآمد و همچون آینه‌ای تمام‌نما اطلاعات فراوانی از وقایع تاریخی و اوضاع فرهنگی و اجتماعی حاکم بر روزگار خود را در اختیار ما قرار می‌دهد؛ وقایعی که نویسنده خود شاهد عینی بسیاری از آن‌ها بوده است. چون انگیزه اصلی ما از ترجمه این کتاب به زبان فارسی اهمیت تاریخی آن بوده، توضیحات مختصری درباره اوضاع سیاسی و اجتماعی سرزمین‌های جنوب شرقی آسیا در قرون وسطی، تاریخ دریانوردی در چین، اهمیت نقشه‌های قدیمی چینی، و همچنین سرگذشت ما هوان و محتوای کتاب او ارائه می‌دهیم.

جایگاه چین در آسیای قرون وسطی^۱

سرزمین چین تقریباً در تمام تاریخ چندهزار ساله خود تا پایان قرون وسطی همواره از نظر قدرت نظامی و سیاسی در مرتبه اول آسیا به شمار می‌رفت، و در برهه نسبتاً طولانی حدوداً دوپست و هشتاد ساله‌ای که تحت حکمرانی سلسله مینگ قرار داشت^۲ بزرگ‌ترین قدرت

۱. آنچه بیش‌تر در این جا مد نظر است اواسط قرن پانزدهم میلادی است.

۲. نیمه دوم قرن چهاردهم تا نیمه اول قرن هفدهم میلادی (۱۳۶۸ - ۱۶۴۴ م).

دریایی شرق محسوب می‌شد. قدرت و برتری چین در زمان حکومت امپراتور یونگ-لو^۱ در نیمه اول قرن پانزدهم میلادی به اوج خود رسید و چینی‌ها در بسیاری از علوم و فنون به پیشرفت‌های چشمگیری دست یافتند. این پیشرفت‌ها تا حد زیادی آثار خرابی‌های ناشی از حمله ویرانگر مغول را از آن سرزمین زدود، و دوران کم‌نظیری از شکوه و اقتدار را برای تمدن چین به ارمغان آورد.

دوران فرمانروایی سلسله مینگ به سبب جایگاه والای خود در تاریخ چین ویژگی‌های خاصی داشت که آن را از دیگر سلسله‌های پادشاهی آن سرزمین ممتاز می‌کرد. از ویژگی‌های منحصر به فرد این دوران، مبادرت مقامات عالی دربار چین به سفرهای دریایی در مقیاس بزرگ برای کسب آگاهی بیش‌تر درباره سرزمین‌های مختلف آسیایی و دوردست و گسترش سلطه چین بر جهان آن روزگار بود، که به خصوص در زمان امپراتور یونگ-لو به فرماندهی خواجه اعظم وی، چنگ هو (ژنگ هه)^۲، در چندین مرتبه متوالی انجام گرفت و تأثیر زیادی بر گسترش نفوذ و سلطه چین در جهان داشت.

علاقه چینی‌ها به سفرهای دریایی در این دوران، به منظور افزایش آگاهی‌شان از کشورهای آسیایی و سایر سرزمین‌های دوردست، موضوعی است که هم جالب توجه و هم حائز اهمیت است. روشن است که هدف فرمانروایان چین به خصوص امپراتور یونگ-لو از این سفرها چیدن طرحی جدی برای گسترش نفوذ این کشور در تمام جهان بوده است، و اگر حکومت چین در آن زمان دچار آشوب‌ها و نابسامانی‌های داخلی نمی‌شد و این سیاست همچنان تداوم می‌یافت، این کشور به نیرومندترین قطب جهان تبدیل می‌شد و می‌توانست با ایجاد روابط متقابل پایدار بین ملل آسیایی در آن روزگار نقش بیش‌تری در ارتقای تمدن جهانی ایفا کند. اما این سیاست در سال‌های بعد به دلایلی ادامه پیدا نکرد و در سال ۱۴۳۳ م، که ناوداران چینی پیکر بی‌جان خواجه اعظم چنگ هو را از هفتمین و آخرین سفر دریایی او بازگرداندند تا در نانکن به خاک بسپارند، دوران نمایش شکوه و اقتدار چین در جهان نیز به پایان رسید. از این تاریخ به بعد سلسله مینگ به جهان خارج پشت کرد، زیرا اقوام بیگانه و آداب و رسوم آنان را به خوبی شناخته بود و دیگر تمایلی به روابط بیش‌تر با آن‌ها نداشت.

تاریخچه روابط دریایی ایران و چین

چینی‌ها از روزگار باستان دریانوردان ماهری بودند و در ساخت انواع کشتی‌ها و به‌کارگیری

۱. Yung-lo، و با حروف چینی: 明太宗، ۲. Cheng Ho یا Zheng He، و با حروف چینی: 鄭和

فنون دریانوردی تبحر کامل داشتند. اقدام به سفرهای دریایی هم برای تجارت و هم برای مقاصد سیاسی از قدیم الایام در چین مرسوم بود، و به خصوص منافع سرشاری که در گذر از مسیر دریایی موسوم به «راه آبی ابریشم» عاید چینی‌ها می‌شد انگیزه این سفرها را در آنان همواره زنده نگه می‌داشت.

سفرهای دریایی میان ایران و چین سابقه‌ای طولانی دارد و از دیرباز میان دو کشور معمول بوده است. راه آبی میان ایران و چین از سیراف (نزدیک بوشهر) یا هر نقطه دیگری در سرتاسر حاشیه شمالی خلیج فارس شروع و در طولانی‌ترین مسیر به بندر کوانگ‌چو^۱ (کانتون) در چین ختم می‌شد. از سفرهای دریایی بازرگانان دو کشور در روزگار پیش از اسلام گواه اندکی در دست است اما از این سفرها در دوران پس از اسلام شواهد بیش‌تری وجود دارد. گفته شده که وقتی بندر ایرانی اُبله (نزدیک بصره) در زمان خلافت عمر به دست اعراب افتاد، کشتی‌های چینی در آن‌جا بوده‌اند.^۲ در منابع چینی مربوط به آغاز دوره ورود اسلام به ایران، اشاره‌های فراوانی به کشتی‌های ایرانی شده و از آن‌ها با عنوان «پوسه» (پرسه، پارسی) یاد شده است. نخستین اشاره در این باره مربوط به یک جهانگرد چینی به نام ای‌چینگ در سال ۵۱ ه.ق (۶۷۱ م) است که در نوشته‌های خود به سوار شدن بر یک کشتی پوسه در بندر کانتون و حرکت از آن‌جا به سوی بهوگه (پالمبانگ) در سوماترا اشاره کرده است.^۳ در نوشته‌ای دیگر مربوط به سال ۱۰۹ ه.ق (۷۲۷ م) آمده که مسلمانان با کشتی‌های بزرگ به سوی کشور «هان» (همان سرزمین چین) سفر می‌کردند و برای تهیه ابریشم مستقیماً به بندر کانتون می‌رفتند.^۴ نیز گفته شده که در سال ۱۳۱ ه.ق (۷۴۸ م) شهر بزرگی در جزیره‌هاینان وجود داشته که ساکنانش همگی پوسه (ایرانی) بوده‌اند.^۵ در منابع چینی مربوط به وقایع‌نگاری سلسله‌تانگ آمده که در سال ۱۴۱ ه.ق (۷۵۸ م) مردمان تاشیه (عرب) و پوسه (ایرانی) بندر کوانگ‌چو را تاراج کرده و پس از به آتش کشیدن آن، از طریق دریا به سرزمین‌های خود برگشته‌اند.^۶ طبق یک روایت تاریخی، گروهی از ایرانیان شیعه که از ظلم و ستم والیان خراسان به شرق گریخته بودند در جزیره‌ای در وسط یکی از رودخانه‌های بزرگ چین مقیم شدند و بعدها واسطه داد و ستد میان چینی‌ها و سایر ملل

۱. در مآخذ اسلامی: خانفو.

۲. سلیمان تاجر سیرافی، سلسله التواریخ یا اخبارالصین والهند، ترجمه حسین قرچانلو، تهران، اساطیر، ۱۳۸۱، ص ۲۶.

۳. جرج ف. حورانی، دریانوردی عرب در دریای هند، ترجمه محمد مقدم، تهران، کتابخانه ابن سینا، ۱۳۳۸، ص ۸۳.

۴. همان، ص ۸۲. ۵. همان، ص ۸۲. ۶. همان، ص ۸۴.

گردیدند.^۱ نخستین چهره‌های معروف در تاریخ سفرهای دریایی از ایران به چین سلیمان سیرافی و ابن وهب قریشی هستند که در اواسط قرن سوم هجری سفرنامه‌هایی از خود به یادگار گذاشتند. اما از اواخر این قرن، سفرهای دریایی ایرانیان به چین کم شد و این به علت شورش‌های بودایی بود که در سال ۲۶۵ هجری (۸۷۸ م) در بندر کوانگ‌چو اتفاق افتاد و طی آن عده زیادی از تاجران و جهانگردان ایرانی و عرب در آنجا کشته شدند. با این حال، آمد و رفت کشتی‌های چینی و ایرانی در سرتاسر اقیانوس هند برای تجارت و گسترش روابط در قرون بعد نیز ادامه یافت، و با سفر ما هوان در مقام نماینده جنگ هو و فرستاده ویژه دربار چین در نیمه نخست قرن پانزدهم میلادی به اوج خود رسید.

نقشه مائو کئون و اهمیت آن در تاریخ سفرهای دریایی در چین

چینی‌ها از دیرباز تمام تجربه‌های دریانوردی خود را در مجموعه‌های مدونی از نمودارهای مختلف ثبت و ضبط می‌کردند و آن‌ها را در قالب بخشی از دانش ملی و میراث تمدن خویش در آرشیوهای سلطنتی نگهداری می‌کردند.^۲ این اسناد شامل انواع جدول‌های نجومی، سفرنامه‌های مختصر یا مفصل، نمودارهای جغرافیایی و نقشه‌های دریانوردی بود که در آن‌ها همه مسیرهای ناوبری از نقاط مختلف چین تا مقاصد دوردست ثبت شده بود. دریانوردان چینی خلاصه‌ای از اطلاعات موجود در این اسناد را به صورت چند کتابچه راهنما درآوردند و در سفرها برای یافتن مسیر حرکت و موقعیت جغرافیایی اماکن مورد نظر از آن‌ها استفاده می‌کردند. هرچه تجربه چینی‌ها و تعداد سفرهای دریایشان افزایش می‌یافت بر حجم این دانش و میراث مکتوب نیز افزوده می‌شد، تا جایی که وقتی جنگ هو در سال‌های پایانی قرون وسطی سفرهای دریایی‌اش را آغاز کرد، مجموعه عظیمی از این نمودارها و کتابچه‌های راهنما را در اختیار داشت؛ مجموعه‌ای که امروزه آن را با نام «نقشه مائو کئون»^۳ می‌شناسیم.

۱. همان، ص ۸۵.

۲. قدیمی‌ترین نقشه چینی موجود در حدود سال ۲۲۷ ق.م کشیده شده است. مهم‌ترین نقشه چینی مربوط به قرون وسطی، که قدیمی‌ترین نقشه گسترده چین هم محسوب می‌شود، یو-چی تئو (Yu-chi t'ü)، به معنی نقشه مسیرهای (یو) و متعلق به یک جغرافیدان ناشناس چینی است که وی آن را در سال ۱۱۲۷ م روی تکه سنگی حک کرده است. همچنین یک دایره‌المعارف چینی موسوم به لیو-چینگ تئو (Liu-ching t'ü)، به معنی تصاویر [موارد ذکر شده] در شش نمونه) که یانگ چیا (Yang chia) در حدود سال ۱۱۵۵ م ویرایش کرده. حاوی قدیمی‌ترین نقشه چاپی از هر فرهنگ است. نگاه کنید به:

Needham, vol. III, p. 534; fig. 226, facing p. 548; fig. 227, facing p. 549.

3. Mao K'un map

با این حال تعداد نقشه‌هایی که امروزه در اختیار ماست در حد انتظار نیست، شاید به این دلیل که در سال‌های پایانی قرون وسطی توجه فرمانروایان چینی از دریانوردی و سفرهای دریایی به امور داخلی سرزمین برگشته و استفاده از این نقشه‌ها و کتابچه‌های راهنما فقط به دریانوردان غیررسمی و کشتیرانان محلی منحصر شده بود. این بی‌توجهی و عدم حمایت دربار احتمالاً مهم‌ترین دلیل نابودی تدریجی بخش زیادی از این نقشه‌ها بوده است.^۱ در این جا جهت آگاهی خواننده، به ده نمونه موجود از این نقشه‌های قدیمی که جغرافیدانان چینی پیش از پایان قرن چهاردهم میلادی آن‌ها را تهیه کرده‌اند و برای تفسیر سایر نقشه‌های قدیمی به خصوص نقشه مائو کئون از آن‌ها استفاده می‌شود اشاره می‌کنیم:

۱. یک دستنویس چینی تبتی^۲ از یک نقشه جهان به زبان عربی، مربوط به حدود سال ۷۳۳ م که در سال ۸۵۸ م به ژاپن برده شده است.^۳

۲. نقشه‌ای مربوط به حدود سال ۱۰۴۰ م (نگارنده گمنام)، موسوم به هوا-ای تئو^۴ (نقشه چین و سرزمین‌های وحشی)، حک شده بر سنگ در نوامبر ۱۱۳۷ م. مکان: موزه پی لین^۵ در سیان.^۶

۳. نقشه‌ای مربوط به حدود سال ۱۱۰۰ م (نگارنده گمنام)، موسوم به یو-چی تئو (نقشه مسیرهای یو)، حک شده بر سنگ در مه ۱۱۳۷ م. مکان: موزه پی لین در سیان.

۴. نقشه‌ای مربوط به حدود سال ۱۱۲۵ م در کتابی از چانگ چین^۷ به نام هسی-هسیا-چی-شیه پن-مو^۸ (داستان هسی-هسیا از آغاز تا پایان) که در ژاپن نگهداری می‌شود.

۵. نقشه‌ای مربوط به حدود سال ۱۲۷۰ م که در ژاپن نگهداری می‌شود.

۶. نقشه‌ای مربوط به حدود سال ۱۱۵۵ م، شامل مناطق غرب چین در کتابی به ویرایش یانگ چیا تحت عنوان یو-چینگ تئو^۹ (تصاویر موارد ذکر شده در شش نمونه). مکان: کتابخانه ملی پکن.

۷. نقشه‌ای جغرافیایی مربوط به سال ۱۱۲۶ م از هوانگ شانگ^{۱۰} موسوم به چویی-لی تئو^{۱۱}

۱. تولی (Tooley) و باگرو (Bagrow) نخستین افرادی بودند که به معرفی نقشه‌های قدیمی چینی اهتمام ورزیدند، اما فقط توانستند ده نمونه از این آثار را معرفی کنند. در زمان ما بهترین تحقیقی را که تاریخچه نقشه‌نگاری چینی را به تفصیل شرح می‌دهد، دکتر چی. نیدهام (J. Needham)، عضو انجمن سلطنتی انگلستان، در سال ۱۹۵۹ ارائه کرده است.

2. Sino-Tibetan

3. Hiroshi Nakamura, *East Asia in Old Maps* (2nd printing, Tokyo, 1964), fig. 1 and p. 8.

4. Hua-i t'u 5. Pei lin 6. Sian 7. Chang Chien 8. Hsi-hsia chi-shih pen-mo

9. Liu-ching t'u 10. Huang Shang 11. Chui-li t'u

تهیه شده در سال ۱۱۹۳ م و حک شده بر سنگ در سال ۱۲۴۷ م. مکان: لوحی سنگی در سوچو.^۱

۸. نقشه‌ای مربوط به سال ۱۲۲۹ م (نگارنده گمنام)، حاوی نقشه شهری سوچو. حک شده بر لوحی سنگی در سوچو.

۹. نقشه‌ای موسوم به چو سو-پن^۲ متعلق به سال ۱۳۲۰ م که از آن تنها ویرایشی متعلق به سال ۱۵۵۵ م در دست است.^۳

۱۰. نقشه‌ای مربوط به سال ۱۳۲۹ م، شامل کشورها تا شمال غربی چین در کتابی به نام یوان چینگ-شیه تا-تین^۴ (سازمان‌های دوره یوان).^۵

اما مهم‌ترین بخش صحبت ما معرفی و بررسی بزرگ‌ترین مجموعه نمودارهای دریایی چینی یعنی نقشه مائو کثون است. این نقشه از آن جهت اهمیت دارد که مسیر تمام سفرهای دریایی چنگ هو را (که ما هوان نیز در آن‌ها همراه وی بوده) در اختیار ما می‌گذارد. این مجموعه نمودارهای عظیم چندصفحه‌ای (برگه‌های ۲ تا ۲۲) در فصل ۲۴۰ از کتابی ۶۴ جلدی تحت عنوان وو-پی چیه^۶ (ثبت تمهیدات نظامی)^۷ به قلم مائو یوان-ای^۸ چاپ شده. مقدمه آن مربوط به سال ۱۶۲۱ است و در سال ۱۶۲۸ به مقام سلطنت تقدیم شده، به طوری که این اثر تا بعد از تاریخ مذکور چاپ نشده است.^۹

برای آگاهی از مبدأ پیدایش این نقشه ابتدا باید در مورد خود مائو کثون و خاندانش و جایگاه آنان در دریانوردی اطلاعاتی کسب کنیم. مائو کثون (۱۵۱۱-۱۶۰۱ م) از افسران بلندپایه امپراتوری چین در قرن شانزدهم میلادی بود. او از نیروهای دریادار هو

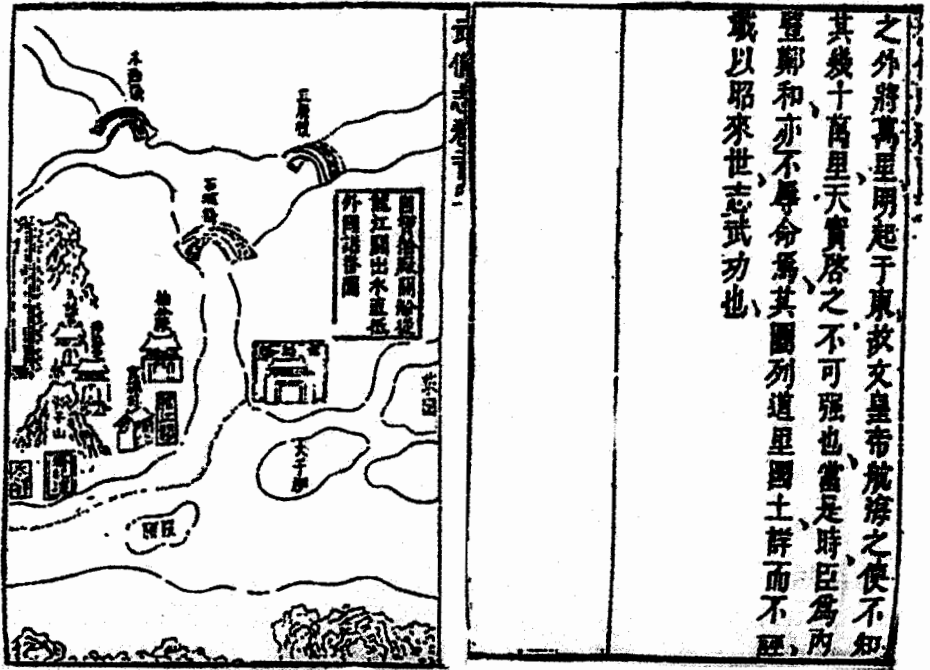
1. Soochow; see Needham, vol. III, pp. 51-547. 2. Chu Ssu-pen 3. Fuchs, p. 7.

4. *Yüan ching-shih ta-tien*

5. *Institutes of the Yüan Era* (see: Bretschneider, vol. II, p. 4; Needham, vol. III, p. 554).

6. *Wu-pei chih* 7. *Records of Military Preparations* 8. Mao Yüan-i

۹. نمونه‌ای از متن وو-پی چیه که شامل این نقشه است، در کتابخانه کنگره در واشینگتن نگهداری می‌شود. موزه بریتانیا هم چندین نمونه ناقص از وو-پی چیه دارد اما هیچ کدامشان این نقشه را ندارند. روایت دیگری از این نقشه در دو کتاب از شیه یونگ-تسو (Shih Yung-t'u) به نام‌های وو-پی پی-شو (*Wu-pei pi-shu*)، رساله‌ای سری در تمهیدات نظامی) مربوط به حدود سال ۱۸۰۰ و های-یون یائو-لوهه (*Hai-yün yao-lüeh*) خلاصه‌ای از اصول نقل و انتقال دریایی) مربوط به حدود سال ۱۸۴۰ آمده است و هرچند این روایت به طور کلی در سطح پایین‌تری قرار دارد، بعضی قرائت‌های بهتر را هم شامل می‌شود که مفید بودند نشان ثابت شده است. نمونه‌ای از وو-پی پی-شو را می‌توان در مؤسسه چین‌شناسی لیدن یافت. متن کامل نقشه مائو کثون را اخیراً هسیانگ تا (Hsiang Ta)، دانشمند چینی، در کتابش با عنوان نقشه سفرهای دریایی چنگ هو بازنویسی کرده است و نمونه‌هایی از این کتاب در مؤسسه شرق‌شناسی آکسفورد، دفتر هیئت علمی مطالعات شرقی در کمبریج، و مدرسه مطالعات شرق و آفریقا در لندن، وجود دارد.

صفحه‌ای از نقشه مائو کئون

تسونگ-هسین^۱ بود و با وی همکاری می‌کرد. وظیفه‌ی هو تسونگ-هسین دفاع مداوم از سواحل چین در برابر دزدان دریایی ژاپنی بود. او به مقام‌های رفیعی نائل شد، از جمله حاکم ایالت فوکین^۲ شد و به درجه فرماندهی امور جنگ نیز ارتقا یافت. او کتاب‌های زیادی نوشت و انتشار اثر عظیم جنگ ژو-تسینگ^۳ درباره دفاع ساحلی که چندین نقشه را شامل می‌شد و به نام چنو-های تو-پین^۴ (خلاصه مصور فن لشکرکشی دریایی)^۵ موسوم بود، تحت تأثیر گفته‌های او صورت گرفت. مقدمه آن اثر را که به سال ۱۵۶۲ م تعلق داشت، مائو کئون نوشته بود (جنگ ژو-تسینگ بسیاری تألیفات جغرافیایی دیگر را نیز که با نقشه‌هایی همراه بودند به رشته تحریر درآورد).

نوه مائو کئون، مائو یوان-ای، نویسنده و-پپی چیه، نیز افسر نظامی بود. او برای سلسله

1. Hu Tsung-hsien 2. Fukien 3. Cheng Jo-tseng 4. Ch'ou-hai t'u-pien
5. Illustrated compendium of seaboard strategy

مینگ بر ضد منچوها^۱ می جنگید و در سال ۱۶۲۹ در جریان بازپس گیری چهار شهر از دست آنان حضور داشت. اما بعدها که سربازان تحت امرش شورش کردند، او هم به چانگ پتو^۲ در ایالت فوکین تبعید شد. این جزئیات اثبات می کند که جالب ترین موضوع در حلقه ای که مائو کئون به آن تعلق داشت جغرافیای سواحل بوده است و مائو کئون آن قدر عمر کرد تا بتواند بخشی از آن علاقه را به نوه اش مائو یوان-ای منتقل کند.

شاید نقشه ای که مائو یوان-ای منتشر کرد بخشی از اطلاعات جغرافیایی اولیه ای بوده که حلقه هو تسونگ-هسین و چنگ ژو-تسنگ جمع آوری کرده بودند و زمانی که مائو کئون حاکم ایالت فوکین بوده در بایگانی های وی نگهداری می شده و خاک می خورده، یا شاید هم مائو یوان-ای نقشه را مستقیماً از پدر بزرگش گرفته بوده است. پس ارزشمندی نقشه مرهون مائو کئون است و احتمالاً همو بوده که مقدمه ای برایش نوشته. به این ترتیب سابقه نقشه به ربع دوم یا سوم قرن شانزدهم برمی گردد، تنها کمی بیش از صد سال بعد از زمان چنگ هو، ایلچی بزرگ چینی، که در سال ۱۴۳۳ م از آخرین سفر رسمی اش بازگشت.

مقدمه متن چینی دو-پی-چیه، بعد از اشاره مختصری به چنگ هو در مقام به خدمت گرفته شده از سوی امپراتور برای این بررسی های خارجی، با این کلمات خاتمه می یابد:

نقشه های او (چنگ هو) فواصل راه ها و کشورهای مختلف را با دقت و درستی نشان می دهند و من آنها را برای اطلاع نسل های بعد و یادگاری از سفرهای نظامی [او] آورده ام.

دوی ونداک^۳ چین شناس بزرگ عصر ما معتقد است که این نقشه مسیر سفرهای چنگ هو را نشان می دهد و لاقلاً سه دلیل برای درستی این فرض وجود دارد: ۱. مقدمه ای که بر نقشه نوشته شده، آن را با سفرهای چنگ هو پیوند می دهد؛ ۲. در عنوان نقشه گفته شده که کشتی ها از محوطه کشتی های خزانه حرکت خود را آغاز کردند، و البته اصطلاح «کشتی های خزانه» اصطلاحی فنی است که برای ناوگان سلطنتی گسیل شده از سوی امپراتور یونگ-لو و امپراتور هسوان-ته به سوی دریا های جنوب به کار می رفته است؛^۴ ۳. نقشه مسیرهایی را به سوی جزیره هرمز، دریای سرخ و ساحل شرقی آفریقا نشان می دهد، در حالی که کشتی های تجاری چینی پیش از سال ۱۴۰۰ م سفر دریایی تا هند را متوقف کرده بودند و

1. Manchus 2. Chang p'u 3. Duyvendak, *Ma Huan*, pp. 17-22.

4. Pelliot, 'Voyages', p. 255, n. 1.

تنها سفرهای شناخته شده از چین به اماکن دورتر بعد از تاریخ مذکور، همان سفرهای دریایی ناوگان چنگ هو بوده است.^۱

پس منطقاً به طور قطع این نقشه بخشی از یک سری نقشه های مفصل است که کونگ چن می گوید همراه با یک کتابچه راهنما درباره جهت های قطب نما به فرماندهان داده می شده است:

آن ها یک چن چینگ (راهنمای سوزنی، یا همان قطب نما) و یک تتو شیه (نقشه ای شکل، یا همان جهت های ثبت شده بر روی قطب نما) به فرماندهان می دهند.^۲

یادداشت کونگ چن که به طرز حساسیت برانگیزی کوتاه است لزوماً متضمن این نکته است که بی شک بخش چشمگیری از این کار را دست های پشت صحنه انجام داده اند؛ ولی ما می توانیم آن دست های پشت صحنه را فقط حدس بزنیم، و بر اساس احتمالاتی که از حواشی امر برمی آید، پیشنهادهایی را در این باره مطرح کنیم.^۳ ویراستار بر این گمان است که ملاحظات نجومی را مأمور ستاره شناسی انجام می داده، و او و ستاره شناسان زیردستش برای ثبت و ستون بندی اطلاعات نجومی محل کار ویژه ای داشتند. همچنین در همین دفتر کار ویژه بود که این پنج مأمور و کاتبانشان «انبوه اطلاعات کلی دریایی»، شامل نام اماکن، مرزها، اعماق، جزر و مدها، بادها، ستارگان، جهت های قطب نما و... را که به آن ها داده

۱. دانشمندان چین شناس رابطه نقشه مائو کئون با سفرهای دریایی چنگ هو را به طور کلی پذیرفته اند، مثلاً پلبو، فوجینا، وینلی و هسیانگ تا، همگی در این باره با دوی ونداگ توافق دارند. البته نکته دیگری هم هست که باید در تعیین زمان دقیق نگارش نقشه به آن اشاره شود: طرح نانکن در نقشه مائو کئون یک «چینگ های سو» (Ching hai) یا معبد دریاها آرام را نشان می دهد، و شاید به نظر رسد که این همان چینگ های سو باشد که چنگ هو آن را در سال ۱۴۰۹ م پایه گذاری کرد (Duyvendak, 'Dates', p. 369, n. 1). اما هسیانگ تا می گوید که چینگ های سوی موجود در نقشه در سال ۱۴۲۵ بنا شده (Hsiang Ta, Cheng Ho, p. 33) و اگر این همان معبد باشد، نقشه مذکور باید به آخرین سفر چنگ هو در سال های ۱۴۳۱-۱۴۳۳ م نسبت داده شود. فیلیبس می اندیشد که نقشه متعلق به قرن چهاردهم است. ویراستار فقط یک اشاره در تأیید این مطلب یافته، و آن نام چئونگ مینگ چو (Ch'ung ming chou) است که در آن لفظ چو احتمالاً به معنی «بخش رسمی» (Department) است در حالی که چئونگ مینگ در سال ۱۳۶۹ عنوان «چو» را کنار گذاشت. با این حال ممکن است لفظ چو به معنی جزیره کوچک هم باشد.

2. Hsiang Ta, Kung Chen, p. 21.

۳. پس بجاست که هر کسی درباره سفرهای چنگ هو همان چیزی را بگوید که شون-فنگ (Shun-feng) درباره آن ها گفته است: «نمودارهای مسیر سوزن قطب نما و ستارگان هدایتگر و یک دستنویس از نقشه ای از وضع استقرار جزیره ها در دریا و وضعیت آب بر اساس سفرهای مکرر مقایسه و تصحیح گردید.» اصطلاح «نقشه ای از وضع استقرار جزیره ها در دریا» توصیفی بجا از همان نقشه مائو کئون را ارائه می دهد. نگاه کنید به:

Shun-feng, f. 5; Wheatley, *Khersonese*, pp. 92-3.

می شد ثبت و جدا می کردند. و دیگر آن که، این دفتر کار نقشه های مفصل مسیرها را تهیه و دستنویس های ضروری را آماده می کرد. علاوه بر اطلاعاتی که دریانوردان محلی ارائه می کردند، تدوین کنندگان نقشه ها احتمالاً به اسناد سفرها به زبان های عربی و چینی و دفاتر راهنما و نمودارهای هندی، عربی و چینی هم دسترسی داشتند. ما می دانیم که چولاها ناویران بزرگی بوده اند، آنان نمودارهایی داشتند که برخیشان در اختیار دریانوردان عرب نظیر احمد بن ماجد و سلیمان بن احمد هم بوده است.^۱ به گمان دوی ونداک، این واقعیت که نقشه های مذکور با نقشه های معمول چینی تفاوت بسیار داشته ثابت می کند که آنها نقشه های چینی اصل نبوده بلکه بر اساس نمودارهای دریایی اعراب تهیه شده بوده اند.^۲ پلیو مدعی شده که آنها از یک نمودار دریانوردی عربی برای کار اولیه استفاده می کردند،^۳ اما او برای این نظر خود دلیلی ارائه نمی دهد، و دانشمندان بعد از او هم قادر به یافتن نمونه ای از آن نشده اند. ما هیچ پورتولان^۴ یا نقشه اولیه عربی ای در دست نداریم که نقشه های مذکور را با آن مقایسه کنیم، و اشاره به ساحل به صورت حرکت از راست به چپ هم روشی قدیمی محسوب می شود.^۵ البته در غیاب شاهدهی بر این ادعا، هر کسی ممکن است، برعکس، بر این گمان باشد که این نوع نقشه نگاری ابتکار خود چینی ها بوده است.^۶ اگر این نظر درست باشد پس این نقشه را هیچ فرد واحدی پدید نیاورده بلکه در دفتر کاری تهیه شده است که در آن یک نقشه نگار و همکارانش نقشه های موجود را با استفاده از اطلاعات تازه ای که طی دوره های مختلف سفر به آنها ارائه می شده تصحیح و تکمیل می کرده اند.^۷ در تهیه نقشه، مسلماً از مترجمانی هم استفاده می شده و اساساً در مورد

1. Wheatley, *Khersonese*, pp. 233-43. 2. Duyvendak, *Ma Huan*, p. 22.

3. Pelliot, 'Voyages', p. 268. 4. Portulan

۵. این روش قدیمی را تهیه کننده جدول پوتینگر (Peutinger Table) در نیمه دوم قرن چهارم تحت عنوان «نقشه راه های قلمرو امپراتوری روم» (با ارائه مسافت ها بر حسب مایل) مورد استفاده قرار داده است. مانتو پاریس (Matthew Paris) در نقشه های خود که در سال ۱۲۵۰ م تهیه کرده نیز شکل رشته ای نویسی (strip form) را به کار برده است. این شیوه در نقشه های مسیرنمایی تا زمان حاضر هم مرسوم بوده است، که نمونه های آن را می توان در نقشه هایی که تامس (Thames) و راین (Rhine) تهیه کرده اند یافت. نگاه کنید به:

R. Vaughan, *Matthew Paris*, Cambridge, 1958, p. 244; the itinerary from Dover to Newcastle, 'runs north-south'; Needham, vol. III, p. 561; Wheatley, *Khersonese*, p. 93.

۶. در سال ۱۳۲۰ م چو سو-پن مسیرهای دریایی از فوکین تا منچوری را به صورت راه هایی افقی از چپ به راست نشان داده است. نگاه کنید به:

Fuchs, pp. 37-8 (not changed in the revision of 1555).

۷. تعیین نام اماکن باید به تنهایی شامل حجم عظیمی از کارهای نوشتاری بوده باشد زیرا این احتمالاً برای دیدار چینی ها با خارجی ها که پس از آن هم علائم مناسب چینی گذاشته و ثبت می شده ضروری بوده است.

مردمان و سرزمین‌های دوردست یک ترجمه دوطرفه ضرورت داشته است؛ مثلاً یک گوینده سواحیلی بایستی سخن خود را به یک عرب می‌گفته و او آن را از عربی به یکی از زبان‌های مرسوم هندی ترجمه می‌کرده و سپس نیز یک هندی آن را به چینی برمی‌گردانده است.^۱

سفرهای بزرگ چنگ هو

چنگ هو خواجه اعظم دربار دو امپراتور بزرگ چین یونگ-لو و خوانده بود. نام اسلامی او را «حاجی محمود شمس» نوشته‌اند. وی نبیره سید اجل شمس‌الدین عمر یکی از امیران ایرانی دربار مغول بود که در آغاز سلسله پادشاهی یوان حکومت ایالت یونان را در چین به عهده داشت.^۲ او از خانواده‌ای مسلمان بود و با آداب و رسوم اسلامی تربیت شده بود؛ به این ترتیب نباید تأثیر تعالیم اسلامی بر رفتار و منش وی را نادیده گرفت. از عبارت «الله اکبر» که بر سنگ قبر وی حک شده و مسجدی که در سورابایا به نام او ساخته شده می‌توان دریافت که او در زمان حیات خود هر چند ظاهراً بر وفق عقاید مرسوم چینی‌ها رفتار می‌کرده، در زندگی شخصی‌اش شعایر اسلامی را محترم می‌داشته است.^۳

سفرهای دریایی بزرگ هفتگانه‌ای که چنگ هو در زمان صدارت خود به فرمان دو امپراتور مذکور بدان‌ها مبادرت کرد، از بزرگ‌ترین وقایع خارجی تاریخ چین به حساب می‌آیند. این سفرها که در درجه اول با هدف جمع‌آوری خراج و برقراری امنیت دریایی صورت می‌گرفت، هم از جهت گسترش نفوذ خارجی چین در جهان آن روزگار و هم از جهت آشنایی بیش‌تر چینی‌ها با ملل مختلف، فواید زیادی برای حکومت مرکزی داشت و تأثیر ژرفی بر فرهنگ و تمدن آن سرزمین و سایر ملل بر جای نهاد.

شرح کامل این سفرها و دستاوردهای چنگ هو از آن‌ها در مقدمه ویراستار انگلیسی پروفیسور میلز که در ادامه همین مقدمه است، آمده و به همین دلیل از تکرار آن‌ها در این‌جا خودداری می‌کنیم. گفتنی است که چنگ هو در بعضی از اماکنی که در مسیر حرکتش قرار

۱. از خود نقشه پیداست که چینی‌ها در مورد نام‌هایی همچون مورو-خیبیر (Morro-Khebir) که یک چینی ممکن بوده آن را مو-اره-لی-ها-پی-اره (Mu-erh-li Ha-pi-erh) و چینی دیگر آن را مو-اره-کان-پیه (Mo-erh Kan-pieh) ترجمه کند دچار مشکل بوده‌اند.

2. Shih-Shan Henry Tsai, *Perpetual Happiness: The Ming Emperor Yongle*, University of Washington Press, 2002, p. 38; Chunjiang Fu, Choo Yen Foo, Yaw Hoong Siew, *The Great Explorer Cheng Ho, Ambassador of Peace*, Asiapac Books Pte.Ltd., 2005, p. 7_8.

۳. شرح نسبتاً کاملی از سرگذشت چنگ هو در مقدمه ویراستار انگلیسی آورده شده که برای پرهیز از تکرار، خواننده را بدان حواله می‌دهیم.

داشتند کتیبه‌هایی سنگی به یادگار باقی گذاشت که تعدادی از آن‌ها تاکنون شناخته شده‌اند. متن این کتیبه‌ها حاوی نکات تاریخی فراوانی‌اند که ما را در فهم بهتر نوشته‌های ما هوان و سایر مورخان و قضاوت درباره‌ی صحت و سقم آن‌ها یاری می‌دهند. این کتیبه‌ها در عین حال نشان می‌دهند که چنگ هو و همراهانش در مقام سفیران دربار چین چه نگاهی به جهان پیرامون خود داشتند و با پشتگرمی به چه نوع اعتقاداتی خطرهای سفر در امواج خروشان اقیانوس را به جان می‌خریدند. در شهر گاله^۱ در سریلانکا لوحی سنگی به سه زبان چینی، فارسی و تامیل وجود دارد که طبق تاریخ حک شده بر روی آن در ۱۵ فوریه سال ۱۴۰۹ م (پیش از عزیمت ناوگان) در نانکن نوشته شده و او در سال ۱۴۱۱ م طی دومین سفر خود به سیلان آن را در آن‌جا باقی گذاشته است. این لوحه را دانشمندی به نام تاملین^۲ در سال ۱۹۱۱ م کشف کرد و اکنون در موزه ملی سریلانکا در کلمبو نگهداری می‌شود.

متن این کتیبه که حروف آن به مرور زمان محو شده و به دشواری خوانده می‌شود عبارت است از برشمردن هدایایی که چنگ هو و یارانش بر فراز قلعه کوه آدم در سیلان به بودا (بخش چینی کتیبه)، الله خدای مسلمانان (بخش فارسی کتیبه) و تِنَاوَارای نایانار^۳ خدای تامیل‌ها (بخش تامیل کتیبه) تقدیم کرده و از همه این خدایان و دیگر خدایان هندو استقرار صلح در جهان را خواستار شده‌اند. ترجمه عبارات قابل خواندن در بخش چینی این کتیبه چنین است:

عالیجناب، فرمانروای سلسله بزرگ مینگ، خواجگان ژنگ‌هه، وانگ جینگونگ و دیگران را گسیل داشت تا سخنان او را در پیشگاه خداوندگار بودا، آن که در همه جهان گرمی است، اعلام دارند:

ما عمیقاً تو را تعظیم می‌کنیم، ای مهربان و گرمی، ای آن که کمال روشن تو دربرگیرنده همه است، و شیوه بزرگواری‌ات از همه فهم‌ها درمی‌گذرد؛ ای کسی که حکم تو در تمام روابط بشری نافذ است و سال‌های دوران عظمت همچون ریگ‌های رودخانه بی‌شمار است. تو که تأثیر مهارکننده‌ات شریف می‌سازد و دگرگون می‌نماید، محبتت به لرزه درمی‌آورد و قوتت تشخیص‌دهنده است؛ تو که تأثیر مرموزت فراتر از قیاس است؛ جزیره کوهستانی سریلانکا در جنوب اقیانوس واقع شده، و معابد بودایی‌اش پرستشگاه‌های انجیل تو هستند، که در آن‌ها قدرت اعجازگونه اجابت تو تأثیر می‌گذارد و روشنایی می‌بخشد. از دیرباز مأمورانی گسیل کرده‌ایم تا فرمان‌های ما را بر ملت‌های بیگانه اعلام دارند و

آن‌ها طی سفرشان بر روی اقیانوس از برکت حمایت مؤثر تو برخوردار بوده‌اند. آن‌ها از عسرت و بداقبالی گریخته‌اند، و به هرجا و از هرجا با امنیت سفر کرده‌اند.

در شناخت ابدی بزرگواری برتر تو، هدایایی برای جبران عطا می‌کنیم، و اکنون در پیشگاه بودا، همان که گرامی است، با احترام صدقاتی از طلا و نقره تقدیم می‌داریم، بیرق‌های جواهرنشان زربافت از انواع ابریشم، بخورسوز و گلدان، ابریشم‌هایی با آستر و بیرونی رنگارنگ، چراغدان، شمع و سایر هدایا، تا عظمت والای خداوندگار بودا را نشان دهیم. باشد که نور او بر هدیه‌دهندگان روشنایی بخشد.

فهرست صدقات عطا شده به عنوان پیشکشی به آرامگاه معبد بودا در کوه سیلان:
 هزار قطعه طلا؛ پنج‌هزار قطعه نقره؛ پنجاه طاقه ابریشم گلدوزی شده با رنگ‌های مختلف؛ پنجاه طاقه تافته ابریشمی با رنگ‌های مختلف؛ چهار جفت بیرق جواهرنشان، زردوزی شده و از ابریشم متنوع؛ دو جفت از همان به رنگ قرمز، یک جفت به رنگ زرد و یک جفت به رنگ سیاه؛ پنج بخورسوز برنجین قدیمی؛ پنج جفت گلدان برنجین قدیمی با طلاکاری روی لاک و الکل و پایه‌های طلا؛ پنج چراغدان برنجین زرد با طلاکاری روی لاک و الکل و پایه‌های طلا؛ پنج بخورسوز با شنگرف سرخ با طلاکاری روی لاک و الکل و پایه‌های طلا؛ شش جفت گل سدر زرین؛ دو هزار و پانصد کاتی^۱ روغن معطر؛ ده جفت شمع مومی، و ده چوب بخور معطر.

[تاریخ]، خیرات با احترام.^۲

بخش‌های فارسی و تامیل این کتیبه نیز تقریباً همین مضمون احترام‌آمیز را برای الله خدای مسلمانان^۳ و تیناوارای نایانار خدای تامیل‌ها (که احتمالاً شکلی از شیوا خدای هندو در سریلانکای قدیم بوده) و عیناً همین هدایا را به عنوان پیشکشی برای آن‌ها ذکر کرده‌اند. مضمون کتیبه نشان می‌دهد که چنگ هو و یارانش وقتی سوار بر ناوگان در میان امواج خروشان به حرکت درمی‌آمدند به خود تلقین می‌کردند که مورد حمایت همه خدایانند.

نگاه ماوراءالطبیعی چنگ هو و یارانش به دریا در سایر کتیبه‌های او نیز به چشم می‌خورد، و البته روشن است که او در مقام فرمانده یک ناوگان عظیم چینی بایستی توجه

۱. واحد وزن در چین و جنوب شرق آسیا، تقریباً برابر با ۶۰۴ گرم.

2. Robert D. Kaplan, *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*, 2010. (English translation: Spolia Zeylanica & Louise Levathes); *JRAS* (CB) No. 64, 1911, pp. 129–130. The first attempt at its reading was published by E. W. Perera in the *Spolia Zeylanica* vol. 8, 1912. pp. 122–32; S. Paranavitana, (later Prof.), in the *Epigraphia Zeylanica* vol. III, 1933, pp. 331–341.

۳. البته بخش فارسی کتیبه بسیار منقطع است و نام الله به‌وضوح در آن خوانده نمی‌شود اما چون در سطر سیزدهم آن عبارت «نور اسلام» آمده، روشن است که خدای مورد اشاره در آن الله است.

بیش‌تری به خدایان مورد احترام چینی‌ها مبذول می‌داشته است. در این جا ترجمه متن چینی آخرین کتیبه چنگ هو را که او در سال ۱۴۳۱ م در چانگل در ایالت فوکین باقی گذاشته و حاوی گزارشی اجمالی از همه سفرهای اوست می‌آوریم:^۱

ثبت اجابت معجزه‌آسای [دعا] از سوی الهه همسر آسمانی.

سلسله پادشاهی مینگ با متحد کردن دریاها و اقلیم‌ها، با پشت سر گذاشتن سه سلسله حتی از سلسله‌های هان و تانگ هم فراتر رفت. سرزمین‌های آن‌سوتر از افق و از کرانه‌های زمین همه مطیع شده‌اند و تا غربی‌ترین کشورهای غربی و شمالی‌ترین کشورهای شمالی، هر چقدر هم که دور باشند، فاصله‌ها و مسیرها حساب شده‌اند. بدین ترتیب بومیان از آن سوی دریاها، با آن‌که کشورهایشان واقعاً دوردست است، با دو ترجمه همزمان، با آوردن اشیاء و هدایای گرانبها پیش مخاطبان خود آمده‌اند.

امپراتور با تأیید وفاداری و اخلاص ایشان، به ما [یعنی چنگ هو] و دیگران، در رأس چند ده هزار از مأموران و سربازان زیر پرچم، امر فرموده که بر بیش از یکصد کشتی بنشینیم تا برویم و به آنان هدیه دهیم تا قدرت تغییر یابنده بزرگواری [مقام سلطنت] را بر آنان ظاهر سازیم و با مردمان دوردست با محبت رفتار کنیم. از سومین سال [حکومت] یونگ-لو (سال ۱۴۰۳ م) تا کنون ما هفت بار [فرمان] همراهی سفیران تا کشورهای اقیانوس غربی را دریافت کرده‌ایم. کشورهای وحشی‌ای که ما دیده‌ایم این‌ها هستند: در راه ژان چنگ (چامپا، ویتنام مرکزی)، ژائووا (جاوه)، سانفوقی (پالمبانگ)، و خیانلو (سیام) با عبور مستقیم به سوی خیلان‌شان (سیلان) در هند جنوبی، گولی (کالیکوت) و کژی (کوچین) به مناطق غربی هولوموسی (هرمز)، عادان (عدن)، موگودوشو (موگادیشو) همراه با بیش از سی کشور بزرگ و کوچک رفته‌ایم. بیش از صد هزار لی سطح آب‌های بی‌کران را درنور دیده‌ایم و در اقیانوس امواج عظیم همچون کوه‌های سربه فلک‌کشیده را مشاهده کرده‌ایم، و چشمان خویش را بر مناطق وحشی دوردست پنهان در شفافیت آبی مه‌های روشن دوخته‌ایم، در حالی که بادبان‌های ما که شب و روز مثل ابرها به بلندی برافراشته بودند حرکت خود را [سریع مثل] یک ستاره ادامه می‌دادند و آن امواج خروشان را طوری درهم می‌شکافتند که گویی در یک معبر عمومی گام برمی‌دارند. به راستی این به خاطر عظمت و اقبال نیک دربار بود و به علاوه ما این را مرهون لطف محافظت همسر آسمانی الهی بودیم.

قدرت الهه که در واقع در زمان‌های قبل هم ظاهر شده بود در زمان نسل حاضر به فراوانی آشکار گردیده است. یک بار که در میان آب‌های خروشان تندبادی پدید آمد ناگاه فانوسی

۱. تصویر این کتیبه سنگی را در آلبوم انتهای کتاب آورده‌ایم. متن این کتیبه در مقدمه و پراستار انگلیسی نیامده است.

الهی بر روی دکل ظاهر گشت و به محض این که آن نور معجزه آسا پیدا شد خطر فروکش کرد چنان که حتی در خطر واژگونی کشتی هر کسی احساس اطمینان می کرد که دلیلی برای ترس نیست. وقتی وارد کشورهای دوردست شدیم آن پادشاهان بومی را که مؤدب نبودند زنده دستگیر کردیم و به زندگی راهزنان وحشی که مرتکب غارتگری می شدند خاتمه دادیم تا سرانجام راه دریا پاکسازی و آرام شد و بومیان بدان اعتماد نمودند. همه اینها مرهون عنایات الهه است.

بر شمردن همه مواردی که الهه در آنها [دعاهای ما را] مستجاب کرد به طور کامل آسان نیست. ما قبلاً در یادداشتی به دربار درخواست کرده ایم عنایات او (الهه) در تالار پرستش با قربانی ثبت گردد و معبدی در نانکن در ساحل رود اژدها ساخته شود تا در آنجا همیشه برایش قربانی برده شود. ما محترمانه نوشته ای سلطنتی به یادبود آن عنایات معجزه گونه دریافت کرده ایم که در واقع بالاترین قدرشناسی و ستایش است. با این حال، قدرت معجزه آسای الهه در هر کجا که کسی برود استقرار می یابد. در مورد کاخ موقت روی کوه جنوبی در چانگل، من در رأس ناوگان مدام آنجا در انتظار بادی [مطلوب] برای بادبان افراشتن به سوی اقیانوس اقامت کرده ام.

ما، [یعنی] ژنگ هیه (چنگ هو) و سایرین، از یک سو عنایت والای مأموریتی سخاوتمندانه از جانب خداوندگار مقدسمان را دریافت کرده ایم، و از سوی دیگر برای وحشیان دوردست منافع احترام و اعتقاد نیکو [در مورد ایشان] را می بریم. با فرماندهی کردن گروهها بر روی ناوگان و [مسئول بودن نسبت به] مقادیری از پول و چیزهای ارزشمند در برابر خشونت بادها و شبها ترس ما قادر بودن بر کسب توفیق نیست؛ در این صورت چگونه شهامت خدمت به سلسله [پادشاهی] خود با صرف تمام وفاداریمان و به خدایان با منتهای اخلاص را نداشته باشیم؟ چگونه ممکن نخواهد بود که بفهمیم منشأ آسودگی ناوگان و سربازان و نجات در سفر، هم در رفتن و هم در بازگشتن، چیست؟ بدین سبب ما عنایت الهه را بر روی سنگ (کتیبه سنگی) ظاهر ساخته ایم و به علاوه، سال و ماه سفرها به کشورهای وحشی و همچنین بازگشت را به منظور باقی گذاشتن [یادبود] برای همیشه ثبت کرده ایم:

۱. در سومین سال [حکومت] یونگ-لو (۱۴۰۵ م) ما با فرماندهی کردن ناوگان به گولی (کالیکوت) و دیگر کشورها رفتیم. در آن وقت، چن زویی، دزد دریایی، افراش را در کشور سانفوقی (پالمبانگ) جمع کرده بود و در آنجا تاجران بومی را غارت می کرد. وقتی او خواست در برابر ناوگان ما مقاومت کند، سربازان غیبی مخفیانه برای خلاصی [ما] آمدند، چنان که با یک ضربه طبل او نابود گردید. در سال پنجم (۱۴۰۷ م) ما برگشتیم.
۲. در پنجمین سال یونگ-لو (۱۴۰۷ م) ما با فرماندهی کردن ناوگان به ژائووا (جاوه)،

گولی (کالیکوت)، کیزی (کوچین) و خیائلو (سیام) رفتیم. پادشاهان این کشورها همگی چیزهای گرانبها، پرندگان گرانبها و حیوانات کمیاب برای خراج فرستادند. در سال هفتم (۱۴۰۹ م) ما بازگشتیم.

۳. در هفتمین سال [حکومت] یونگ-لو (۱۴۰۹ م) ما با فرماندهی کردن ناوگان به کشورهای قبلی رفتیم و مسیر خود را از کشور خیلائنشان (سیلان) پی گرفتیم. شاه آنجا یالیه کوناپر (آلاگاونا) به خاطر بی ادبی گستاخانه اش خطا کار بود و علیه ناوگان نقشه کشید. به خاطر اجابت آشکار دعاها یی که برای الهه کرده بودیم [نقشه] کشف شد و به همین دلیل آن شاه، زنده دستگیر گردید. در سال نهم (۱۴۱۱ م) هنگام بازگشتمان، آن شاه [به عنوان زندانی در برابر اورنگ شاهی] برده شد. او مشمول این عنایت سلطنتی گردید که به کشور خویش بازگردد.

۴. در یازدهمین سال [حکومت] یونگ-لو (۱۴۱۳ م) ما با فرماندهی کردن ناوگان به هولوموسی (هرمز) و دیگر کشورها رفتیم. در کشور سومندالا (سیمودرا) شاهی دروغین [به نام] سوگانلا (سکندر) بود که غارتگری می کرد و به کشورش حمله می نمود. شاه [واقعی] آنجا [به نام] کاینو-لیایدینگ (زین العابدین) قاصدی به دروازه های کاخ فرستاده بود تا شکایتی عرض کند. ما با سربازان حکومتی تحت امر خود به آنجا رفتیم و بعضی [غارتگران] را کشته و [بعضی دیگر را] دستگیر کردیم و به لطف یاری مخفیانه الهه آن شاه دروغین را زنده دستگیر نمودیم. در میزدهمین سال [حکومت] (یعنی ۱۴۱۵ م) موقع بازگشتمان، او [به عنوان زندانی] به حضور [پادشاه] برده شد. در همان سال شاه کشور مان لاجیا (مالاکا) شخصاً با همسر و پسرش آمد تا خراج تقدیم کند.

۵. در پانزدهمین سال [حکومت] یونگ-لو (۱۴۱۷ م) ما با فرماندهی کردن ناوگان از مناطق غربی دیدن کردیم. کشور هولوموسی (هرمز) شیر، پلنگ با خال های طلایی و اسب های بزرگ غربی تقدیم کرد. کشور عادان (عدن) قیلین تقدیم کرد که نام محلی اش کوفالا (زرافه) است، و همچنین حیوان شاخ بلند [به نام] ماها (کل آفریقایی). کشور موگودوشو (موگادیشو) [حیوانی به نام] هوافولو (گورخر راه راه) و همچنین شیر تقدیم کرد. کشور بولاوا (براوا) شترانی که هزار لی می دویند و همچنین شتر مرغ تقدیم کرد. کشورهای ژائووا (جاوه) و گولی (کالیکوت) حیوانی [به نام] میلیگائو تقدیم کردند. آن ها در تقدیم چیزهای شکوهمندی که در کوه ها مانده یا در دریاها مخفی بود و گنجینه های زیبایی که در خاک دفن شده یا در سواحل جاسازی شده بود بر یکدیگر پیشی جستند. بعضی یکی از دایسی های پادشاه، بعضی هم عمو یا برادر کوچک تر پادشاه را فرستادند تا نامه تجدید بیعت [با فرمانروای بزرگ چین] را که بر ورق طلا نوشته شده بود همراه با خراج تقدیم کنند.

۶. در نوزدهمین سال [حکومت] یونگ-لو (۱۴۲۱ م) ما با فرماندهی کردن ناوگان، سفیرانی از هولوموسی (هرمز) و دیگر کشورها را که مدتی طولانی مقیم پایتخت بودند راهنمایی کردیم تا به کشورهای خود برگردند. شاهان همه این کشورها خراجی حتی بیش از گذشته فراهم کردند.

۷. در ششمین سال [حکومت] خوانده (۱۴۳۱ م) ما بار دیگر با فرماندهی کردن ناوگان به سوی کشورهای وحشی روانه شدیم تا برای آنها [فرمان سلطنتی] را بخوانیم و هدیه عطا کنیم. ما در این بندر لنگر انداخته، منتظر بادی شمالی هستیم تا به دریا برویم، و با به یاد آوردن این که چگونه قبلاً بارها از فواید حمایت روح آگاه الهی بهره‌مند شده‌ایم کتیبه‌ای بر سنگ باقی گذاشتیم.^۱

علاوه بر این کتیبه‌ها، دو کتیبه دیگر هم از چنگ هو به دست آمده که یکی از آنها در لیوچیاچیانگ و دیگری در کالیکوت هندوستان یافت شده‌اند. مورخان و پژوهشگران تاریخ چین باستان از این کتیبه‌ها در تفسیر آثار چینی از جمله کتاب ما هوان استفاده فراوانی برده‌اند.

ما هوان^۲ و سفرنامه او

ما هوان، جهانگرد بزرگ چینی، در حدود سال ۱۳۸۰ م در خانواده‌ای فرودست در شائو هسینگ^۳ در شرق چین به دنیا آمد. در نوجوانی، ادبیات چینی و اصول اعتقادات بودایی را فراگرفت و به آموختن زبان‌های دیگر به ویژه فارسی و عربی پرداخت، و چون بر این زبان‌ها تسلط کافی یافت، مترجم دربار یونگ-لو امپراتور چین شد. در بیست و پنج سالگی اولین حکم رسمی برای همراهی با خواجه اعظم چنگ هو را دریافت کرد و نام درباری «تزو» یا «تسونگ-تائو» را بر خود نهاد. چون در کتابت و وقایع‌نویسی از خود کارآیی نشان داد، در سی و دو سالگی برای همراهی ناوگان بزرگ سلطنتی در مقام کاتب و منشی مخصوص چنگ هو به خدمت گرفته شد و او را در تعدادی از هفت سفر دریایی بزرگش به غرب (که شاهکار بی نظیر دریانوردی در تاریخ چین به شمار می‌رود) همراهی کرد. او در این سفرها از مالزی، اندونزی، ویتنام، تایلند، هندوستان، جزیره هرمز و

1. Teobaldo Filesi, *China and Africa in the Middle Ages* (translated by David Morison), Frank Cass, London, 1972, pp. 57-61.

۲. Ma Huan, و با حروف چینی: 马欢.

3. Shao hsing

شبه جزیره عربستان دیدن کرد و تمام آنچه را در این سرزمین‌ها دید و شنید، ثبت نمود. ما هوان اولین منشی چنگ هو بود که از خواجه اعظم دستور رسمی برای ثبت گزارش از سرزمین‌های خارجی را دریافت کرد. ما هوان پس از بازگشت از اولین سفر رسمی اش در سال ۱۴۱۵ م، یادداشت‌هایی را که خودش و همکارش کو چئونگ-لی تهیه کرده بودند به شکل یک کتاب درآورد، و پس از چند بار تکمیل آن با گزارش‌های مربوط به سفرهای بعدی، سرانجام آن را در سال ۱۴۵۱ م با تکمله‌ای از کو پشو، دبیر دربار چین، با عنوان *یینگ-یای شینگ-لان*^۱ (بررسی کلی سواحل اقیانوس)^۲ چاپ کرد.

ما هوان در میان‌سالی مسلمان شد و در آخرین سفرش با ناوگان چنگ هو، از شهرهای مکه و مدینه دیدن کرد و مناسک حج را به جای آورد. او در حدود سال ۱۴۶۰ م از دنیا رفت، و از محل دفن او اطلاعی در دست نیست.

سفر تا ایران

دوران زندگی ما هوان مصادف بود با دوره ظهور امپراتور گورکانی و تاخت و تازهای او در ایران و سایر نواحی آسیای میانه و آسیای غربی. احتمالاً علت انتخاب راه دریایی از سوی ملل شرقی برای سفر به غرب و چشمپوشی از راه زمینی، آشوب‌ها و ناامنی‌هایی بوده که به علت تاخت و تازهای تیمور و شورش حکومت‌های ملوک‌الطوایفی آن روزگار در سرتاسر غرب آسیا به وجود آمده بود؛ تا جایی که حتی حکومت نیرومندی همچون امپراتوری چین نیز راه دریا را برای سفر به مغرب‌زمین ترجیح می‌داد.^۳ در آن زمان ظاهراً جزیره هرمز حاکم مستقلی داشته، زیرا ماهوان از آن با عنوان یک «کشور» یاد کرده و چنگ هو نیز در کتیبه چانگل به حضور سفیری از آن‌جا در دربار امپراتور چین اشاره نموده، و تأکید کرده که سفر دریایی سال ۱۴۲۱ را برای ایمن بازگرداندن او و سفیرانی از دیگر کشورها انجام داده است.

۱. *Ying-yai Sheng-lan*، و با حروف چینی: 瀛涯勝覽

2. The Overall Survey of the Ocean's Shores

۳. تنها پنجاه سال بعد از ما هوان بود که با روی کار آمدن سلسله صفویه در ایران، زمینه برای پایان هرج و مرج‌ها فراهم شد، و با آغاز سلطنت شاه‌عباس اول، پادشاه بزرگ صفوی، بالاخره امنیت تا حدی در این سرزمین برقرار گردید که امپراتوری چین (که صد سال قبل، ما هوان جزیره هرمز را خراجگزار آن معرفی کرده بود) سفیری به جانب ایران فرستاد و با کمال احترام مجموعه‌ای ارزشمند و نفیس از ظروف چینی را به رسم هدیه به شاه ایران تقدیم کرد. این ظروف چینی به دستور شاه‌عباس به آرامگاه شیخ صفی‌الدین در اردبیل منتقل شد، اما سیصد سال بعد وزیرمختار روس در ایران قسمتی از آن‌ها را به روسیه منتقل کرد. هم‌اکنون بیش‌ترین ظروف در موزه آرمیتاژ مسکو قرار دارد و بقیه نیز در بخشی موسوم به چینی‌خانه در آرامگاه شیخ صفی‌نگهداری می‌شود.

راه دریایی ای که چینی‌ها برای سفر به غرب اقیانوس هند در آن طی مسیر می‌کردند به سواحل ایران هم می‌رسید و ما هوان در یکی از همین سفرها از جزیره هرمز (که خودش آن را در زبان چینی هولوموسو می‌نامید) در ورودی خلیج فارس دیدن کرد. او در بخشی از کتاب خود که به گزارش دیدارش از این جزیره ایرانی اختصاص دارد نیکخویی، دینداری و رفتار خوب ایرانیان را ستوده و آن‌ها را مردمی با فرهنگ، صاحب تمدن و مبادی آداب یاد کرده است. او ایرانیان مقیم هرمز را مردمی ثروتمند معرفی کرده و درباره رفتار و منش آنان می‌نویسد:

شاه این کشور و مردم آن همگی پیرو آیین اسلامند. آن‌ها مؤمنان متواضع، به دقت مراعات‌کننده [احکام دین] و با صداقت هستند. هر روز پنج بار نماز می‌خوانند. غسل می‌کنند و پرهیزگاری را پیشه می‌سازند. آداب و رسوم آن‌ها خالص و بی‌غل و غش است. خانواده‌های فقیر وجود ندارند. اگر خانواده‌ای از روی بداقبالی دچار فقر شود همه به آن‌ها لباس و غذا و سرمایه می‌دهند و از تنگدستی‌شان می‌کاهند. پاها و چهره‌های مردم تمیز و نیکوست و آن‌ها تنومند و خوش‌منظر هستند. لباس و کلاهشان زیبا، ممتاز و عالی است. آن‌ها در مراسم ازدواج و کفن و دفن همگی از مقررات دین اسلام پیروی می‌کنند... بازارهای آنان همه انواع مغازه‌ها را با همه جور جنس دارند. آن‌ها فقط میخانه ندارند [زیرا] طبق قانون این کشور شرابخواران مجازات می‌شوند... مأموران مدنی و نظامی، اطباء و غیبگویان آشکارا برتر از همتایانشان در جاهای دیگرند. متخصصان در هر نوع هنر و صنعت، همه این‌ها را آنان دارند.

ما هوان در این فصل، گزارش نسبتاً مفصلی از آداب و رسوم ازدواج، کفن و دفن و عادات غذایی ساکنان هرمز را ثبت کرده و فهرستی از انواع غذاها، میوه‌ها و محصولات محلی آن منطقه از جمله انواع خرماهای ایرانی، و نیز کانی‌ها را ارائه کرده است. وی در سایر موارد نیز اطلاعات ارزشمندی در اختیار ما می‌گذارد؛ مثلاً، او چند نمونه از تفریحات و سرگرمی‌های مردم هرمز را که از جمله آن‌ها اجرای نمایش با حیوانات بوده معرفی می‌کند و یکی از آن‌ها (نمایش بز روی دیرک) را که ظاهراً خودش خیلی تحت تأثیر آن قرار گرفته بوده تقریباً به طور کامل توصیف می‌کند. وی همچنین به توصیف سیاه‌گوش^۱ می‌پردازد که نخستین بار در این سرزمین آن را دیده است، و می‌گوید که مردم هرمز سیاه‌گوش را شاه حیوانات می‌دانند. ما هوان از رفتار خوب حاکم ایرانی هرمز و مهمان‌نوازی وی از هیئت

۱. حیوانی از نوع گربه‌سانان که جثه‌اش از گربه بزرگ‌تر و از شیر کوهی کوچک‌تر است.

چینی تقدیر و اشاره می‌کند که او برای سپاسگزاری از امپراتور عظیم‌الشأن چین لوحی زرین نوشته و به نشانه اعلام وفاداری به دربار فرستاده است، و نهایتاً می‌نویسد:

پادشاه این کشور... بزرگان خود و دیگر افراد را فرستاد تا کشتی‌های خزانه را که از سوی امپراتور [چین] گسیل شده بودند و از اقیانوس غربی بازمی‌گشتند همراهی کنند. آن‌ها به پایتخت [چین] رفتند و خراج خود را تقدیم کردند.

ما هوان با زبان فارسی آشنایی داشت و بسیاری از کلمات فارسی را که در گستره وسیعی از جهان آن روزگار، از عربستان تا هند و مالزی استفاده می‌شده، با تلفظ چینی در کتاب خود ثبت کرده است. کلماتی همچون مو (مو)، لا (لعل)، سا-پو-نی (صابونی، نوعی رنگ سبز تیره)، تسو-مو-لا (زمرد)، یا-کو (یاقوت)، سو-نای (سُرنا)، سن-تو-لو-سو (سندروس)، پا-تن (بادام)، شا-نا-پا-فو (شانه‌باف، نوعی پارچه)، پا-سو-لا-اره (سپهسالار)، تو-شا-پو (دوشاب)، فو-لو-لی (فولوری، نوعی پول)، سا-ها-لا (ساکالات، نوعی پارچه)، ما-سو-کن-تی (مزگندی، نوعی کانی)، سا-پای-چی (شاهبوی، یا همان عنبر)، و هسی-یا-کو-شیه (سیاه‌گوش) همگی واژه‌های فارسی هستند که در گزارش‌های ما هوان از سرزمین‌های مختلف از ویتنام و جاوه و مالاکا گرفته تا بنگال و هند و عربستان به چشم می‌خورند. استفاده ما هوان از عبارت «آپی سن-سن» (آب زمزم) برای معرفی چاه معروف زمزم در شهر مکه به جای نام اصلی عربی آن، نشان‌دهنده رواج چشمگیر زبان فارسی در اقصی نقاط جهان آن روزگار از جمله در شبه جزیره عربستان است.

اهمیت کتاب ما هوان

کتاب ما هوان در جایگاه اثری تاریخی همان ارزشی را دارد که سایر سفرنامه‌ها دارند، با این تفاوت که او همه چیز را از دید شرقی‌ها و با همان روحیات مشترک میان اقوام و ملل مشرق‌زمین نوشته است. به همین دلیل رویکرد و نگاهی را که جهانگردان اروپایی نسبت به ملل شرقی و آداب و رسوم آن‌ها دارند کم‌تر در نوشته‌های او می‌بینیم. البته باید توجه داشت که او در مقام کاتب دربار امپراتوری مطالب خود را با رعایت ضوابط مورد نظر دربار چین نوشته، و بدیهی است که ممکن است از بسیاری وقایع و مسائلی که ثبت آن‌ها برخلاف مصالح امپراتوری بوده چشمپوشی کرده یا حتی آن‌ها را به گونه‌ای دیگر نوشته باشد.

ما هوان، در مسند یک کاتب چینی و دبیر امپراتوری، طبعاً به موضوعاتی که مورد نظر دربار چین بوده اهمیت بیش‌تری مبذول داشته و آن‌ها را با دقت بیش‌تری ثبت کرده است؛ مثلاً جنگ و گریز سربازان چینی با گروه‌های شورشی و پیروزی نهایی بر آنان، مطیع شدن و خراج فرستادن حاکمان سرزمین‌ها و حتی نوع خراج وصول‌شده به دربار. به نظر می‌رسد دقتی که او در ثبت نوع اجناس و محصولات بومی هر سرزمین به خرج داده نیز ناشی از همین نگاه دیوانسالارانه او باشد، چرا که دربار چین در آن زمان خراج هر سرزمین را بر اساس نوع محصولات آن تعیین می‌کرد. بعضی گزارش‌های مندرج در کتاب او برای خوانندگان امروزی واقعاً موجب شگفتی است، مثل گزارش خراج فرستادن حاکم مکه برای امپراتور چین که نظیر آن تاکنون در هیچ منبع تاریخی دیگری دیده نشده است؛ تصور این‌که فرمانروای مرکز جهان اسلام تبعه و خراجگزار امپراتور بت‌پرست چین بوده باشد هر خواننده مسلمان را در بهت و حیرت فرو می‌برد. احتمالاً حاکم مکه با ورود هیئت چینی هدیه‌ای به رسم یادبود برای امپراتور چین فرستاده و ما هوان برای خوشایند مقامات دربار آن را تحت عنوان «خراجگزاری» ثبت کرده است.

از مقایسه سفرنامه ما هوان با قدیمی‌ترین سفرنامه‌های دریایی چین به دست می‌آید که مسیر عمده حرکت دریایی از ایران به چین و بالعکس همان راهی بوده که به نام راه آبی ابریشم شناخته می‌شود. با آن‌که رحله ابن بطوطه و سفرنامه مارکو پولو از نظر زمانی به دورانی که ما هوان در آن می‌زیست نزدیک‌ترند، اما مقایسه این سفرنامه با سفرنامه‌های قدیمی‌تر نیز نکات حائز اهمیتی را روشن می‌کند. بی‌شک مهم‌ترین و قدیمی‌ترین سفرنامه‌ای که دریانوردان ایرانی در زمینه سفر دریایی از ایران به چین نوشته‌اند سلسله‌التواریخ یا اخبارالصین و الهند اثر سلیمان سیرافی است که حدود شش قرن پیش از سفرنامه ما هوان به نگارش درآمده است. مضامین این سفرنامه به سفرنامه ما هوان شباهت بسیاری دارد، و نشان می‌دهد که در طول این شش قرن آداب و رسوم ساکنان سرزمین‌های مختلف واقع در این راه آبی تغییرات چندانی نداشتند. سلیمان سیرافی در سفرنامه خود به بسیاری از این آداب و رسوم اشاره کرده که بسیاری از آن‌ها نظیر آزمودن متهم با آب یا روغن جوشان در هند، تقریباً به همین شکل در سفرنامه ما هوان هم آمده است. با این حال تفاوت‌هایی نیز در مضامین این دو متن وجود دارد، مثلاً نحوه کیفر دادن دزد با چوب نوک‌تیز که سلیمان آن را به هندوستان^۱ و ما هوان به مردم چامپا

۱. سلیمان تاجر سیرافی، سلسله‌التواریخ یا اخبارالصین و الهند، ترجمه حسین قرچانلو، تهران، اساطیر، ۱۳۸۱، صص

(ویتنام مرکزی) نسبت داده، یا نحوه اجرای مراسم ساتی (خودسوزی بیوه‌زنان هندو) که ما هوان توصیف دقیقی از آن ارائه داده در حالی که سلیمان اصلاً اشاره‌ای به این رسم مهم و دیرینه در آیین هندو نکرده و به جایش انواعی از خودکشی‌های عرفانی رایج بین راهبان هندی را شرح داده است. به هر حال هر یک از این سفرنامه‌ها در دنبال کردن سیر تکامل فرهنگ و آداب و رسوم مردم سرزمین‌های مختلف جنوب و شرق آسیا نزد محققان جایگاه ویژه‌ای دارد، و مقایسه محتوای آن‌ها پژوهشگران را در شناخت هرچه بیش‌تر فرهنگ و سنت‌های ملل قدیم آسیایی یاری می‌دهد.

یکی دیگر از علل جذابیت کتاب ما هوان داستان‌ها و افسانه‌های عجیبی است که وی از باورهای مردم روزگار خود نقل کرده است. افسانه‌های مربوط به زنان بی‌سر، بیرهای آدم‌نما، میمون‌های بخت‌گشا، سرهای پروازکننده و... کتاب ما هوان را به مجموعه‌ای از داستان‌های جذاب و خواندنی تبدیل کرده است. این داستان‌ها در هر یک از ملل آسیایی آن زمان در افواه پیچیده بودند، و البته امروزه بعضی از آن‌ها دیگر فراموش شده‌اند. از این جهت کتاب ما هوان برای کسانی که به مطالعه این‌گونه باورها و سیر تحول آن‌ها در جوامع آسیایی قدیم علاقه دارند گنجینه‌ای گرانها محسوب می‌شود. بعضی از این روایات با وجود خیالی بودن مهمند، زیرا بخشی از اعتقادات مذهبی آن ملت‌ها را باز می‌نمایاند؛ مثلاً، روایتی که از داستان حضرت موسی (ع) و گوساله طلایی در هند قدیم رایج بوده و در کتاب ما هوان ثبت شده، نشان می‌دهد که هندیان قدیم به سبب تشابه تلفظ نام‌ها، پادشاهان زموری را از نسل پیروان همان سامری می‌دانسته‌اند که بنی اسرائیل را به پرستش گوساله طلایی فراخواند، و بدین سان پول‌پرستی زموریان را توجیه می‌کردند. داستان ورود بودا به جزیره برهنگان و باقی ماندن جای پای او روی یک صخره، و همچنین وجود دو شیر سیاه نگهبان در ورودی خانه کعبه^۱ نیز نمونه‌های دیگری از این داستان‌ها هستند. استفاده ما هوان از نام «ما-حا-ما» برای معرفی حضرت محمد (ص) نیز جالب توجه است، زیرا این نام بسیار شبیه به نام «ماما-حا» پیامبر بزرگی است که ریگ‌ودا کتاب مقدس آیین هندو آمدنش در پایان تاریخ را بشارت داده است.^۲

۱. قرار دادن مجسمه‌های شیر و اژدها در طرفین درهای ورودی معابد در گذشته و حال در سرزمین‌های جنوب و شرق آسیا امر مرسوم بوده است، مثلاً می‌توان به مجسمه دو شیر سیاه در ورودی معبد سان پائو در مالاکاکه تاکنون نیز باقی مانده اشاره کرد (نگاه کنید به آلبوم آخر همین کتاب). احتمالاً ما هوان ذهنیتی را که از مشاهده این مجسمه‌ها در ورودی معابد در سرزمین‌های جنوب شرقی آسیا داشته در نوشته‌هایش به خانه کعبه و مسجدالحرام نیز تعمیم داده است.

۲. پیشگویی ظهور ماما-حا (ماما-حا) چند بار در کتاب‌های مقدس هندو آمده است؛ مثلاً، «ماما-حا، سوار بر

با آنکه کتاب ما هوان حاوی مطالب جالب توجه فراوانی درباره فرهنگ و اوضاع اقتصادی و اجتماعی ملل مختلف آسیایی بود، اما در زمان خودش چندان مورد توجه قرار نگرفت و در سایه هرج و مرج و آشوب حاکم بر روزگار به مرور به دست فراموشی سپرده شد؛ اما کشف چند نسخه خطی از آن در لابلای کتاب‌های قدیمی در چند کتابخانه چینی در سال‌های اخیر، بار دیگر آن را به روشنایی جهان دانش و پژوهش بازگرداند و این بار یابندگانش قدر و ارزش واقعی‌اش را دانستند و آن را در زمره ارزشمندترین اسناد تاریخی، در جایگاهی که در شأن آن بود، قرار دادند.

درباره ترجمه حاضر

ترجمه کتاب حاضر به زبان فارسی با مشکلات زیادی همراه بود که مهم‌ترین آن‌ها نامأنوس بودن مترجم و ویراستار با خط و زبان چینی بوده است. با این حال، با کوشش بسیار و به یاری حرف‌نویسی‌های مترجم انگلیسی سرانجام توانستیم کار را به پایان برسانیم و ترجمه‌ای دقیق و روان از متن فراهم کنیم. ترجمه متن چینی عیناً از روی ترجمه انگلیسی صورت گرفته، و اعداد داخل کروشه مربوط به شماره صفحات متن اصلی چینی است که فنگ چنگ-چون^۱ آن را ویرایش کرده است.

گفتنی است که ویراستار انگلیسی در پایان کتاب هشت فصل به عنوان پیوست اضافه کرده بود که بیش از آنکه با موضوع اصلی کتاب یعنی سفرنامه ما هوان مرتبط باشد، به تعیین مکان‌های جغرافیایی ذکر شده در نقشه مائو کئون و سایر نقشه‌های قدیمی چینی مربوط می‌شد و بیش‌تر برای کتاب‌هایی مناسب به نظر می‌رسید که موضوع اصلی آن‌ها مطالعه تاریخچه و فن نقشه‌نگاری در چین قدیم باشد. چون توضیحات این پیوست‌ها برای خوانندگان فارسی‌زبان که به نقشه‌های چینی دسترسی ندارند سودمند نبود از آوردن آن‌ها چشم پوشیدیم. تردیدی نیست که توضیحات ویراستار در این پیوست‌ها به سبب نکات فراوان علمی مندرج در آن‌ها بسیار حائز اهمیت است، و از این جهت خوانندگان علاقه‌مند و پژوهشگران خاص این حوزه به خصوص دانشجویان رشته‌های جغرافیا و علوم دریایی را به مطالعه اصل انگلیسی کتاب حواله می‌دهیم.^۲

آزابه، راستی و دوستدار راستی، مشهور، نیرومند و گشاده‌دست، آنکه با پیامش مهر خویش را به من ارزانی داشت. پسر خدای والا، صاحب همه خصال نیکو، مهربان بر همه جهانیان، معروف با ده‌هزار باور» (ریگ‌ودا ۱:۲۷:۵).

1. Feng Ch'eng-chün

۲. این پیوست‌ها عبارت بودند از: پیوست ۱. چین در آسیای جنوبی، سال ۱۴۳۳ م؛ پیوست ۲. نقشه مائو کئون؛ پیوست ۳. یادداشت‌های پراکنده درباره کشتی‌ها، فن دریانوردی، ناوبری، و امور مربوطه؛ پیوست ۴. محل تنگه

تمایل زیادی داشتیم که نام‌ها و کلمات چینی را در پاورقی‌ها با همان خط و زبان اصلی به خوانندگان ارائه دهیم، اما به سبب بعضی محدودیت‌های فنی امکانپذیر نگردید. البته این مشکلات برای ویراستار انگلیسی هم وجود داشته و به همین دلیل تقریباً تمام نام‌های چینی را با حرف‌نویسی انگلیسی آورده است. این حرف‌نویسی‌ها را ما نیز عیناً در این ترجمه حفظ کرده‌ایم. امید است ترجمه حاضر در آشناتر شدن پژوهشگران فارسی‌زبان با فرهنگ و ادبیات چین قدیم سودمند باشد.

سعید کریم پور
۱۳۹۲/۱/۲۱

«لونگ یا»؛ پیوست ۵. سفر از «کوالا پاسای» تا «پرووالا»؛ پیوست ۶. چهار نمودار ستاره‌ای؛ پیوست ۷. محل «لا.سا»؛ پیوست ۸. قدیمی‌ترین مسیر اروپایی سفر از مالاکا به چین. البته گفتنی است که نکات مهم مندرج در پیوست‌های اول و دوم درباره جایگاه چین در آسیای قرن پانزدهم و شیوه نقشه‌نگاری قدیمی چینی به‌خصوص ویژگی‌های کلی نقشه مائو کتون را (البته بدون جزئیات آن) در آغاز همین مقدمه برای خوانندگان آورده‌ایم.

پیشگفتار

پادشاهان سلسله مینگ از سال ۱۳۶۸ تا ۱۶۴۴ بر سرزمین چین فرمانروایی می‌کردند، دوره مهمی که در آن جلوه‌ای از رونق اقتصادی و شکوفایی فرهنگی در آن سرزمین به منصفه ظهور رسید. به ویژه ثلث اول قرن پانزدهم میلادی دربرگیرنده دورانی توأم با توجه خاص به توسعه دریایی چین بوده است. سلطه، ابهت و نفوذ چین بیش از گذشته گردید، حجم و تنوع تبادلات تجاری آن افزایش یافت، دانش جغرافیایی چینی‌ها پیشرفت چشمگیری کرد، بازوان چین فضای تأثیرگذاری بیش‌تری یافتند و بالاتر از همه، نیروی دریایی آن به یک ابرقدرت تبدیل شد.

منابع چینی در معرفی این دوره بسیار ارزشمندند، و کامل‌ترین و جالب‌ترین گزارش موجود در این زمینه به قلم ما هوان است، شارح و نگارنده چینی که چنگ هو ایلچی ویژه دربار چین را در سه سفر بزرگش همراهی کرده است. نام اصلی کتاب ما هوان در زبان چینی یینگ-یای شینگ-لان به معنی بررسی کلی سواحل اقیانوس است و آخرین مشاهدات او مربوط به سفرش در سال ۱۴۳۳ م است.

مطالعه حاضر برای اعضای جامعه هکلویت^۱ که به سفرهای دریایی نادر و غیرعادی توجه نشان می‌دهند، همچنین برای مورخان، مردم‌شناسان و سایر دانشمندانی که می‌خواهند از گفته‌های ما هوان آگاهی پیدا کنند، و نیز برای کمک به دانشجویان رشته چین‌شناسی که تمایل دارند کتاب ما هوان را در قالب منبعی اصیل مطالعه کنند تهیه شده است. متنی که با اجازه و لطف شرکت کتاب چونگ هوا^۲ از پکن مبنای این ترجمه قرار گرفته،

همان است که فینگ چنگ-چون ویراستار توانا، ماهر و ادیب چینی آماده کرده^۱ که به سهولت و با هزینه کم در چین یا هنگ‌کنگ در دسترس است.

در این اثر توجه خاصی شده که مقاصد مورد نظر ما هوان با دقت و درستی به خوانندگان ارائه شود.^۲ با این حال باید پذیرفت که در فهم کلمات ما هوان اختلاف نظرهایی هم وجود دارد. مثلاً عنوان کتاب او (یینگ-یای شنگ-لان) به معانی مختلفی تعبیر شده است: گروئن‌ولت^۳ آن را «گزارش کلی از سواحل اقیانوس»،^۴ و راکهیل^۵ «توصیف سواحل اقیانوس»^۶ ترجمه کرده است. تسویی چی^۷ آن را به معنی «منظر زیبا در مرز جزیره جاودانگان یینگ»^۸ دانسته، در حالی که دوی‌ونداک دو علامت نخست در نام چینی کتاب را به معنی «مشاهدات پیروزمندانه»^۹ در نظر گرفته و دکتر جی. نیدهام^{۱۰} آن را «مشاهدات پیروزمندانه اقیانوس بی‌کران»^{۱۱} معنی کرده است. دوی‌ونداک و پلیو، دو چین‌شناس بزرگ زمان ما که مفصل‌ترین شروح را بر کتاب ما هوان نوشته‌اند، در بسیاری از موارد دیدگاه‌های متفاوتی دارند، که در چنین مواردی ویراستار ناگزیر به انتخاب تنها یکی از آن‌ها بوده است. از فرهنگ‌های لغت معتبر، فرهنگ جایلز^{۱۲} بسیار سودمند دانسته شده است. استفاده از این فرهنگ اشاره به علائم را با اعداد امکان‌پذیر ساخته و به این ترتیب از چاپ شمار زیادی از علائم پرهیز شده است.

سیستم نامگذاری سؤال‌برانگیز است؛ در بعضی جاها با تغییرات سریع و پی‌درپی رویرو هستیم. تهجی کلمات معمولاً مطابق با آخرین شماره‌های ضمیمه نشریه راهنمای کشتی موسوم به پایلوت^{۱۳} متعلق به نیروی دریایی بریتانیاست، البته با اختلافات ناچیز به منظور دقت و هماهنگی بیش‌تر. در جاهای دیگر، از بعضی نشریات مرجع اخیر پیروی شده است.^{۱۴} در موارد

1. Feng Ch'eng-chün, *Ying-yai sheng-lan chiao-chu*, 'The Overall Survey of the Ocean's Shores Annotated' (Shanghai, 1935; republished, Peking, 1955).

۲. ترجمه اولیه این کتاب را یک استاد زبان چینی از یکی از دانشگاه‌های انگلستان بازمینی کرده است، و عبارات دشوار آن را پروفیسور هومر اچ. دابز (Homer H. Dubs) و دکتر اس. سی. وو (S. C. Wu) از دانشگاه آکسفورد بررسی کرده‌اند. ویراستار سپاسگزاری ویژه‌ای از این دو ناظر بزرگوار دارد، و نیازی به تذکر نیست که آن‌ها به هیچ وجه مسئول سایر نقایص احتمالی کتاب نیستند.

3. Groeneveldt 4. General Account of the Shores of the Ocean 5. Rockhill

6. Description of the Coasts of the Ocean 7. Tsui Chi

8. The Beautiful Views at the Boundary of the Immortals' Ying Island 9. Triumphant Visions

10. J. Needham 11. Triumphant Visions of the Boundless Ocean 12. Gile's dictionary

13. Pilot 14. Such as Macmillan's *Atlas of South-East Asia* (London, 1964).

شک برانگیز، اشکال مختلف تهجی در داخل گروه به متن اضافه شده‌اند. یکدست کردن تهجی‌ها غیرممکن بوده است، و بنابراین خواننده نباید از مشاهده تهجی‌های متفاوت یک کلمه در جاهای مختلف تعجب کند. به این ترتیب کلمه مالایی پولائو^۱ که در اتحادیه مالایا^۲ به معنی «جزیره» است، ممکن است در اندونزی به صورت پوئه لوئه^۳ و در هندوچین به صورت پولو^۴ تلفظ گردد.

گروه‌های مربع برای اشاره به مطلب اضافه‌شده بر (یا شرح بر) متن در مورد یک عبارت مهم استفاده شده‌اند.^۵ از علائم تأکید صدأ^۶ چشمپوشی شده، مگر برای کلمات چینی، جاهایی که در آن‌ها علامت دومین مصوت تکراری^۷ حفظ شده، کلمات فرانسه، و همچنین نام‌هایی که باید این علائم را طبق قواعد وضع‌شده کمیته دائم نام‌های جغرافیایی^۸ در بر داشته باشند.

از نظر قالب کلی، اثر حاضر از همان شیوه متداول آثار انتشارات جامعه هکلویت تبعیت می‌کند. اطلاعات پراکنده‌ای که ممکن است مدام مورد نیاز باشند در پاورقی‌ها ارائه شده‌اند. به‌ویژه به جداول مربوط به اوزان و مقادیر در اوایل دوره مینگ که احتمالاً در مطالعه مواردی همچون ضرب سکه، توان خرید و فاصله‌ها ارزش زیادی خواهند داشت توجه خاصی شده است. برای معادل‌سازی‌ها هم از کتابی نوشته وو چنگ-لو^۹ استفاده شده است.^{۱۰}

مقدمه کتاب به دو بخش تقسیم شده است: اولی به شرح سفرهای تحت فرماندهی چنگ هو می‌پردازد، و دومی درباره ما هوان و کتاب اوست. ترجمه یینگ-یای شنگ-لان که متن کامل آن در ادامه‌اش خواهد آمد، روایت کاملاً جدیدی ارائه می‌دهد. به لطف پروفیسور چانگ چنگ-لانگ^{۱۱} از پکن و مسئولان کتابخانه ملی پکن،^{۱۲} تصاویر عکسبرداری‌شده از کتاب ما هوان از یک مجموعه آثار نادر چاپی دوره مینگ موسوم به کوئو-چائو تین-کو^{۱۳} (قواعد مکتوب دوره سلسله شاهی) تهیه شده و از متن مذکور برای تکمیل این سه متن استفاده شده است: ۱. متن واحدی که دوی ونداک و مترجمان قبلی از آن استفاده کرده‌اند؛

1. pulau 2. Federation of Malaya 3. poeloe 4. poulo

۵. بعضی گروه‌ها را هم مترجم فارسی به متن سفرنامه اضافه کرده است. -م.

6. accents 7. diaereses 8. Permanent Committee on Geographical Names 9. Wu Ch'eng-lo

10. Wu Ch'eng-lo, *Chung-kuo tu-liang-heng shih*, 'History of the Weights and Measures of China' (revised by Ch'eng Li-chun, Shanghai, 1957).

11. Chang Cheng-lang 12. Peking National Library 13. Kuo-ch'ao tien-ku

۲. دو متن که پللیو از آن‌ها استفاده کرده است؛ ۳. سه متن که یکی از آن‌ها نسخه دستنویس همین نسخه مجموعه کوئو-چائو تین-کو است و فنگ چنگ-چون از آن استفاده کرده است. پاورقی‌ها به پیروی از قواعد جامعه هکلویت عمدتاً کوتاه در نظر گرفته شده‌اند. بنای ما بر این نبوده که این پاورقی‌ها حاوی تفسیری بر عبارات متن باشند؛ و به غیر از توضیحات ضروری، محدود به نکات مهم‌تر یا جالب‌توجه‌ترند.

پیوست‌های کتاب به موضوعات حاشیه‌ای متعددی می‌پردازند که متناسب با مطالب مطرح‌شده در کتاب ما هوان است. اولین پیوست حاوی یک فرهنگ جغرافیایی از نام‌های اماکن شرق آسیاست که در چین سال ۱۴۳۳ م متداول بوده است. دومی به نقشه موسوم به مائو کثون می‌پردازد که گمان می‌رود مسیر سفرهای چنگ هو را ارائه می‌دهد، و برای نخستین بار تلاش شده تا همه نام‌ها و عناوین رایج که تعدادشان در نقشه پانصد و هفتاد و هفت مورد است معرفی شوند. در پیوست‌های دیگر موضوعاتی که درباره آن‌ها مطالب اندکی چاپ شده شرح داده شده‌اند.^۱ اصلاحات عمده نظیر حذف ده مورد از پیوست‌ها را جامعه هکلویت انجام داده است.

نمایه کتاب چیزی مابین تفصیل و اختصار است. واضح است که فهرست‌بندی همه نام‌ها در نقشه مائو کثون یا همه ارجاعات به حیوانات و مواد غذایی امکانپذیر نبوده، به همین دلیل هدف ما اتخاذ شیوه‌ای معتدل و منطقی طبق عرف رایج به صورت فهرست کردن نام اماکن یا اشیای مهم‌تر و قرار دادن موارد کم‌اهمیت‌تر ذیل آن عناوین اصلی بوده است.

جی. وی. جی. ام
آوریل ۱۹۶۷

۱. همچنان که در مقدمه توضیح داده‌ایم، در ترجمه فارسی حاضر از آوردن این پیوست‌ها چشم‌پوشیده‌ایم. - م.

نکات ویرایشی

۱. عمومی

نجوم

ستاره پی چین: ^۱ ستاره قطبی ^۲ (ستاره آلفا از دب اصغر). در عربی: الجاه ^۳ (گاه). زاویه انحراف: $۸۹^{\circ} ۰۶'$

ستاره هواکای: ^۴ شاید ۵۰ از کاسیوپیا. ^۵ زاویه انحراف: $۷۲^{\circ} ۱۵'$. طبق محاسبه چینی‌ها وقتی ارتفاع ستاره پی چین به یک انگشت می‌رسد، ارتفاع ستاره هواکای هشت انگشت است، و طبق محاسبه اعراب وقتی ارتفاع الجاه یک انگشت باشد، ارتفاع فرقدان هشت انگشت است. به این ترتیب ارتفاع هواکای و فرقدان (ستاره بتا از دب اصغر به زاویه $۷۴^{\circ} ۱۷'$ و گاما از آن به زاویه $۷۱^{\circ} ۵۷'$) یکی است. هر یک انگشت (در چینی چیه؛ ^۶ در عربی اصبع) زاویه‌ای به میزان $۱^{\circ} ۳۶' ۲۵''$ را مشخص می‌کند. یک چوئه ^۷ (برخه، خرده) ^۸ احتمالاً زاویه‌ای به میزان $۲۴' ۰۶''$ است. در قرن پانزدهم، برای یافتن عرض جغرافیایی تقریبی یک مکان، باید $۳^{\circ} ۳۰'$ به ارتفاع ستاره قطبی در آن مکان اضافه می‌شد. ^۹

پایتخت

پایتخت چین در سال ۱۴۲۱ م از نانکن به پکن انتقال یافت. ^{۱۰}

1. Pei ch'en 2. The Pole Star (Polaris) 3. al-Jah 4. Hua kai 5. Cassiopeia 6. chih
7. chüeh 8. fraction

9. Compare G. Ferrand, *Instructions nautiques et routiers arabes et portugais des XVe et XVIe siècles*, vol. III (Paris, 1928), pp. 154-5, 165, n. 1; Ferrand, *Relations de voyages et textes géographiques arabes, persans et turks relatifs à l'Extrême-orient du VIIIe au XVIIIe siècles* (Paris, vol. I, 1913; vol. II, 1914), p. 532.

10. P. Pelliot, 'Notes additionnelles sur Tcheng Houo et sur ses voyages', *T'oung Pao*, vol. XXXI (1935), p. 289, n. 1.

(از این پس برای ذکر منبع فوق، به 'Notes' بسنده خواهیم کرد.)

قطب‌نما

در قطب‌نمای چینی ۲۴ نقطه نامگذاری شده برای تقسیم دایره ۳۶۰ درجه به ۲۴ قسمت ۱۵ درجه‌ای وجود داشت. با تلفیق نام دو نقطه مجاور، بعدها دایره به ۴۸ قسمت ۷/۵ درجه‌ای تقسیم شد.^۱

سرزمین اصلی (منشأ)

نویسندگان چینی همه اشیای یافت‌شده در یک سرزمین را، بدون در نظر گرفتن منشأ واقعی آن‌ها، به عنوان محصولات آن کشور معرفی کرده‌اند.^۲

زمان‌ها

دوره‌ای که در این مطالعه در نظر گرفته شده، سال‌های ۱۴۰۳ تا ۱۴۳۳ م است. زمان‌های داده‌شده برای حکومت‌های سلطنتی «سال-دوره»^۳ها هستند، مگر مواردی که دقیقاً مورد اشاره قرار گرفته باشند.^۴ هر «سال-دوره» به طور متناوب در سال نو بعدی، پس از جلوس بر تخت سلطنت آغاز می‌گردید. برای موارد خاص نگاه کنید به فیلیپس.^۵

فرمانروایان چین در این دوره از این قرار بودند: چنگ-تسو^۶ (یونگ-لو): ۱۴۰۳-۱۴۲۴؛ جن-تسونگ^۷ (هونگ-هسی^۸): ۱۴۲۵؛ هسوان-تسونگ^۹ (هسوان-ته^{۱۰}): ۱۴۲۶-۱۴۳۵. ما هوان در سفرهای چهارم، ششم و هفتم چنگ هو او را همراهی کرد.^{۱۱} مشاهدات او مربوط به سال ۱۴۳۳ دانسته می‌شود مگر مواردی که صراحتاً به زمان آن‌ها اشاره شده باشد. کتاب ما هوان احتمالاً در سال ۱۴۵۱ منتشر شده است.^{۱۲}

1. Ferrand, *Instructions*, vol. III, pp. 44, n. 1 and 58, n. 1.

2. W. P. Groenveldt, 'Notes on the Malay Archipelago and Malacca', in *Miscellaneous Papers relating to Indo-China and the Indian Archipelago*, Second Series, vol. I, ed. R. Rost (London, 1887), p. 174, n.

3. year-period

4. Rév. Père P. Hoang, *Concordance des chronologies néoméniques Chinoise et Européene*. Variétés Sinologiques no. 29 (Shanghai, 1910).

5. C. H. Philips (ed.) *Handbook of Oriental History* (London, 1951), pp. 201-14. 6. Ch'eng-tsu

7. Jen-tsung 8. Hung-hsi 9. Hsüan-tsung 10. Hsüan-te

11. P. Pelliot, 'Les grands voyages maritimes chinois au début du XVe siècle', *T'oung Pao*, vol. XXX (1933), p. 263.

(از این پس برای ذکر منبع فوق، به 'Voyages' بسنده خواهیم کرد.)

12. Pelliot, 'Voyages', p. 264.

اختلافات آشکار در تاریخگذاری کتاب‌های جهانگردان ممکن است به این دلیل باشد که اشاره بدان‌ها گاه مربوط به زمان مشاهدات، گاه مربوط به زمان ثبت، و گاه مربوط به زمان انتشار آن‌هاست.^۱

اصطلاحات

«مایل»: ^۲ همان مایل دریایی است، و فاصله‌ها احتمالاً در طول مسیری که طی شده، اندازه‌گیری شده‌اند.

«آسیای جنوبی»: وسعتی از قاره آسیا که پایین‌تر از عرض $۲۷^{\circ} ۰۳'$ شمالی (جزیره هرمز) قرار گرفته است.

«سرزمین مرکزی»: سرزمین چین.

ارزش‌ها^۳

ارزش فعلی طلا، هر اونس تروی ^۴ ۱۲ پوند و ۱۰ شلینگ است. ارزش فعلی نقره، هر اونس تروی ۹ شلینگ و ۴ پنی است.

اوزان و مقادیر

(کسور یا خرده مقادیر تا آخرین شکل ممکن آورده شده‌اند؛ چشمپوشی از آخرین شکل گاه منجر به خطاهای آشکار در محاسبه می‌گردد.)

۱. وزن: ۵.

$$۱۰ \text{ هو}^۶ = ۱ \text{ سو}^۷ (۰/۰۰۰۳۷ \text{ گرم یا } ۰/۰۰۵ \text{ گرین}^۸)$$

1. Compare H. Yule and A. C. Burnell, *Hobson-Jobson* (new ed., London, 1903) p. xxvi. 2. Mile

۳. ارزشگذاری‌ها مربوط به سال انتشار ترجمه انگلیسی کتاب، سال ۱۹۷۰ م. است. - م.

4. an ounce Troy

۵. در دوره مینگ، ۱ «لیانگ» برابر با $۳۷/۳۰$ گرم بوده است (نگاه کنید به: Wu Ch'eng-lo, p. 60). به طور کلی ۱ لیانگ برابر با $۵۷۵/۶۲۶۶۵۵$ گرین یا $۱/۱۹۹۱۹۵$ اونس تروی یا $۱/۳۱۵۵۷۱$ اونس اورده‌پویز است. ۱ گرم معادل $۱۵/۴۳۲۳۵$ گرین یا $۰/۰۳۲۱۵$ اونس تروی یا $۰/۰۳۵۲۷$ اونس اورده‌پویز است. یک لیانگ گاهی اونس خوانده می‌شود، یک «چین» گاهی «کاتی» (kati یا catty) خوانده می‌شود، و ۱۰۰ کاتی یک «پیکول» (picul) را می‌سازد.

6. hu 7. ssu

۸. grain، واحد وزن به اندازه $۰/۶۵$ گرم.

۱۰ سو = ۱ هائو^۱ (۰/۰۰۳۷ گرم یا ۰/۰۵ گرین)
 ۱۰ هائو = ۱ لی^۲ (۰/۰۳۷ گرم یا ۰/۵۷ گرین یا ۰/۰۰۱۱۹ اونس تروی)
 ۱۰ لی = ۱ فن^۳ (۰/۳۷ گرم یا ۵/۷۵ گرین یا ۰/۰۱۱۹ اونس تروی)
 ۱۰ فن = ۱ چین^۴ (۳/۷۳ گرم یا ۵۷/۵۶ گرین یا ۰/۱۱۹ اونس تروی)
 ۱۰ چین = ۱ لیانگ^۵ (۳۷/۳۰ گرم یا ۵۷۵/۶۲ گرین یا ۱/۱۹ اونس تروی یا ۱/۳۱ اونس
 اوردپویز^۶)

۱۶ لیانگ = ۱ چین^۷ (۵۹۶/۸۰ گرم یا ۹۲۱۰/۰۲ گرین یا ۱۹/۱۸ اونس تروی یا ۱/۳۱
 پوند اوردپویز)

۲. حجم:^۸

۱۰ کو^۹ = ۱ شنگ^{۱۰} (۱/۰۷ لیتر یا ۱/۸۸ پینت^{۱۱})

۱۰ شنگ = ۱ تو^{۱۲} (۱۰/۷۳۷ لیتر یا ۲/۳۶ گالن^{۱۳})

۳. اندازه:^{۱۴}

۱۰ لی = ۱ فن (۰/۳۱ سانتیمتر یا ۰/۱۲ اینچ^{۱۵})

۱۰ فن = ۱ تسون^{۱۶} (۳/۱۱ سانتیمتر یا ۱/۲۲ اینچ)

۱۰ تسون = ۱ چثیه^{۱۷} (۳۱/۱۰ سانتیمتر یا ۱۲/۲۴ اینچ)

۱۰ چثیه = ۱ چانگ^{۱۸} (۳/۱۱ متر یا ۱۰ پا و ۲ اینچ)

۱ لی از نظر ثوری برابر با ۶۱۲/۲۰ یارد است،^{۱۹} اما در عمل مقدار دقیق آن در زمانها
 و مکانهای مختلف متفاوت است.

1. hao 2. li 3. fen 4. ch'ien 5. liang

۶. avoirdupois: وزن بر مبنای پوند؛ دستگاه اوزان کشورهای انگلیسی زبان پیش از سیستم متریک. - م.

7. chin

۸. در دوره مینگ، ۱ «شنگ» معادل ۱/۰۷۳۷ لیتر بوده است (Wu Ch'eng-lo, p. 58). به طور کامل، ۱ شنگ معادل
 ۱/۸۸۹۴۹۷۲۶ «پاینت (pint)» است. ۱ لیتر معادل است با ۱/۷۵۹۸۰ پاینت. یک شنگ گاهی پاینت و یک «تو» گاهی
 «پک» (peck) خوانده می شود.

9. ko 10. sheng 11. pint 12. tou 13. gallon

۱۴. در دوره مینگ، ۱ «چثیه» معادل ۳۱/۱۰ سانتیمتر بوده است (Wu Ch'eng-lo, p. 54). به طور کامل، ۱ چثیه
 معادل ۱۲/۲۴۴۰۷ اینچ بوده است. ۱ سانتیمتر معادل است با ۰/۳۹۳۷ اینچ. یک «تسون» گاهی اینچ، و یک چثیه
 گاهی پا (foot) خوانده می شود.

15. inch 16. ts'un 17. ch'ih 18. chang

۱۹. یک لی معادل ۱۸۰۰ چثیه است (Giles, no. 6870).

۲. زبانی

حرف‌نویسی

برای حرف‌نویسی کلمات چینی از شیوه نوشتاری وید-جایلز^۱ استفاده شده است، مگر آن‌که چيو^۲ جایگزین چوئه،^۳ چئو^۴ جایگزین چئوئه،^۵ هسیو^۶ جایگزین هسوئه،^۷ یو^۸ جایگزین یوئه^۹ و یی^{۱۰} جایگزین ئی^{۱۱} شده باشد.

فهرست نام‌ها

قواعد کلی کمیته دائمی نام‌های جغرافیایی^{۱۲} که از سال ۱۹۵۴ در نشریات آب‌نگاری دریانوردی انگلستان^{۱۳} مراعات می‌شوند، از این قرار است:

۱. نام سرزمین‌ها طبق تلفظ معمولشان در زبان انگلیسی تهجی می‌گردد.
۲. نام‌های مصوب اماکن و تقسیم‌بندی‌های اداری در هر ایالت همان است که عالی‌ترین مرجع اجرایی درباره آن ایالت پذیرفته است.
۳. نام‌های رسمی اماکن در چین، به دلیل اصلاحات جزئی طبق روش نوشتاری وید-جایلز با حروف رومی ضبط شده‌اند.^{۱۴}

قراردادهای بین‌المللی مورد استفاده برای لاتین کردن کلمات چینی

الف) نام کتاب‌ها: قراردادهای علمی رایج در سرتاسر کتاب مراعات می‌شوند. حروف بزرگ فقط برای نخستین حرف اولین کلمه عنوان و برای نام‌های خاص به کار می‌روند. خط تیره‌ها برای اشاره به گروه‌های کلمه با مفهوم واحد استفاده می‌شوند.

ب) نام اشخاص: در این مورد هم قراردادهای علمی رایج در سرتاسر کتاب مراعات می‌شوند. حروف بزرگ فقط برای حرف نخست هر اسم خانوادگی، و نیز برای حرف اول از نخستین هجای هر اسم به کار می‌روند. هجاهای یک اسم با خط تیره به هم پیوند داده شده‌اند. مثلاً: فنگ چنگ-چون، وانگ تا-یوآن،^{۱۵} و...

ج) نام اماکن و ستاره‌ها، از اصل چینی: حروف بزرگ معمولاً فقط برای حرف اول نخستین

1. The Wade-Giles system 2. chio 3. chüeh 4. ch'io 5. ch'üeh 6. hsio 7. hsüeh
8. yo 9. yüeh 10. yi 11. i 12. Permanent Committee on Geographical Names (P.C.G.N)
13. British Admiralty Hydrographic publications
14. *China Sea Pilot*, vol. III (2nd ed., London, 1954), pp. xv-xvi. 15. Wang Ta-yüan

هجا به کار رفته است. برای اشاره به اصل چینی، خط تیره‌ها همه جا حذف شده‌اند (از موارد عدم رعایت شیوه علمی رایج). در مواقعی که معلوم باشد هجاهای یک کلمه همگی نام‌های خاصند، از حروف بزرگ برای هجاهای میانی استفاده شده است، مثل: چیا وو هسو.^۱

(د) نام‌های اماکنی که آشکارا حرف‌نویسی چینی از تلفظ اصلی آن‌ها در سایر زبان‌های آسیایی‌اند: اگر هجاها با قطعیت منطقی فهمیده نشوند، فقط برای حرف اول از هجای نخست از حرف بزرگ استفاده شده است، و هجاها خط تیره ندارند. مثلاً: یا شو تسای چی.^۲ اگر هجاها با قطعیت منطقی فهمیده شوند، برای حرف اول هر نام از حرف بزرگ، و برای هجاهای هر نام از خط تیره استفاده شده است. مثلاً: پانگ-چیا شیه-لان،^۳ «پانگا سینان».^۴

۳. حاشیه‌نویسی‌ها

اصطلاحات جغرافیایی^۵

فارسی	چینی	ویتنامی	تایی	مالایی	عربی
خلیج (خور) ^۶	Wan	Vung	Ao	Telok	Ghubbat
دماغه ^۷	Tsui	Mui	Hlaem, etc.	Tanjong	Ras
جزیره ^۸	Hsü	Hon, Culao	Koh, etc.	Pulau	Gezira, Jazirat, etc.
کوه ^۹	Shan	Nui	Khao, etc.	Gunong	Jabal, Gebel
رودخانه ^{۱۰}	Chiang	Song	Maenam	Sungei	Nahr

تعیین نام نواحی چین^{۱۱}

فو:^{۱۲} استان.^{۱۳} بزرگ‌ترین تقسیم‌بندی هر ایالت.

تینگ:^{۱۴} ناحیه.^{۱۵} اولین جزء در تقسیم‌بندی هر استان.

چو:^{۱۶} منطقه.^{۱۷} وسعتی از هر سرزمین که از ناحیه کوچک‌تر و از بخش بزرگ‌تر است.

1. Chia Wu hsü 2. Ya shu tsai chi 3. P'ang-chia Shih-lan 4. Panga Sinan

5. *China Sea Pilot*, vol. I (2nd ed., London, 1951), pp. ix-xii; *Red Sea and Gulf of Aden Pilot* (10th ed., London, 1955), pp. ix-xii. 6. Bay

7. Cape 8. Island 9. Mountain 10. River

11. G. M. H. Playfair, *The Cities and Towns of China* (Shanghai, 1910), pp. viii-x; E. O. Reischauer and J. K. Fairbank, *East Asia: The Great Tradition* (London, 1961), p. 301.

12. Fu 13. Prefecture 14. T'ing 15. Sub-prefecture 16. Chou 17. Department

هسین: ^۱ بخش. ^۲ کوچک ترین تقسیم بندی هر ایالت.

وی: ^۳ بخش نظامی ^۴ (با ۵۶۰۰ نفر).

سو: ^۵ پایگاه نظامی ^۶ (با ۱۱۲۰ نفر).

اصطلاحات چینی فاقد معادل دقیق انگلیسی

چیانگ چن: ^۷ چوب لاکا، ^۸ چوب معطر گیاه دالبرگیا پاروی فلورا ^۹. ^{۱۰}

دانه (گیاهی) کو: ^{۱۱} نوعی گیاه بُشنی خوراکی، با نام علمی پاچیرایزوس تونیرجیانوس ^{۱۲}. ^{۱۳}

میوه لونگ یین: ^{۱۴} لونگان، ^{۱۵} میوه ای با نام علمی نیفلیوم لونگانا ^{۱۶}. ^{۱۷}

پو-هو: ^{۱۸} باهار، ^{۱۹} واحدی در وزن تقریباً برابر با ۴۰۰ پوند اوردپوینز، که مقدار دقیق آن در

زمان ها و مکان های مختلف و برای کالاهای گوناگون همواره متغیر بوده است. ^{۲۰}

سو: ^{۲۱} چوبی خوشبو که از ادویه جات مختلفی از گونه آکویلاریا ^{۲۲} به دست می آید. ^{۲۳}

1. Hsien 2. District 3. Wei 4. Military district 5. So 6. Military station

7. Chiang chen 8. Laka-wood 9. Dalbergia parviflora Roxb

10. P. Wheatley, 'Geographical Notes on some Commodities involved in Sung Maritime Trade', *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, vol. XXXII, pt. 2 (1959), p. 119.

11. Ko 12. Pachyrhizus Thunbergianus 13. Pelliot, 'Voyages', p. 391. 14. Lung yen

15. Longan 16. Nephelium longana 17. Pelliot, 'Voyages', p. 434. 18. Po-ho 19. Bahar

20. C. R. Boxer, *South China in the Sixteenth Century* (London, 1953), p. 128, n. 1.

21. Su 22. Aquilaria 23. Wheatley, 'Commodities', pp. 69, 71.